

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร หลักฐานและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนำเสนอตามลำดับหัวข้อ ดังต่อไปนี้คือ

1. แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม
 - 1.1 ความหมายของคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม
 - 1.2 หลักคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับครู
 - 1.3 บทบาทและหน้าที่ครู
 - 1.4 ค่านิยมที่ครูควรประพฤติปฏิบัติ
 - 1.5 จรรยาบรรณของครู
 - 1.6 คุณลักษณะที่ดีของครูด้านคุณธรรม จริยธรรม
 - 1.7 ทักษะการปฏิบัติตนของครู
 - 1.8 การปฏิบัติตนตามคู่มือครู
2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 2.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 2.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม

1.1 ความหมายของคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม

เกี่ยวกับความหมายของคำว่า “คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม” ทั้ง 3 คำนี้ได้มีผู้ให้ความหมายไว้มากมายด้วยกัน อาทิเช่น

เพลโต (Plato) ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับคุณธรรมไว้ว่า “คุณธรรม” คือความรู้ หรือการกระทำที่ถูกต้อง คุณธรรมไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในตัวบุคคลโดยฉับพลันหรือโดยบังเอิญ คุณธรรมทุกอย่างต้องเกิดขึ้นจากความรู้และไม่ใช่ความรู้ที่เป็นทฤษฎีแต่เป็นความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติโดยเพลโตได้แบ่งคุณธรรมออกเป็น 4 ประการ คือ (บุญชูชัย จงกลณี. ม.ป.ป. : 41-42)

1. ปัญญาหรือปรีชาญาณ (Wisdom) หมายถึง การเล็งเห็นหรือหยั่งรู้ได้ง่าย

และชัดเจนว่าอะไรถูกอะไรผิด อะไรดีอะไรไม่ดี อะไรควรประพฤติอะไรไม่ควรประพฤติ

2. ความกล้าหาญ (Courage) ได้แก่ การกล้าเสี่ยงต่อความยากลำบาก ภัยอันตรายและความตายเพื่ออุดมการณ์ กล้าเสี่ยงต่อการถูกเข้าใจผิด กล้าเสี่ยงต่อการถูกใส่ร้ายและการเขาะเขี้ยวด้วยความมั่นใจว่าตนกระทำดีแล้ว ส่วนจะเป็นเช่นไรก็สามารถวางเฉยได้

3. การรู้จักประมาณ (Temperance) ได้แก่ การรู้จักควบคุมตนเองให้อยู่ในขอบเขต และจุดมุ่งหมายในชีวิต รู้จักบทบาท หน้าที่และความรับผิดชอบของตนเอง ไม่ก้าวก่ายสิทธิและหน้าที่อันชอบธรรมของบุคคลอื่นในเวลาอันไม่สมควร

4. ความยุติธรรม (Justice) ได้แก่ การให้แก่ทุกคนอย่างเหมาะสม เช่น การให้แก่ตนเอง บุคคลในครอบครัว เพื่อนฝูงมิตรสหาย ผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา ในเวลาที่เหมาะสมและเหตุการณ์ที่สมควร

โซเครตีส (Socrates) กล่าวว่าคุณธรรมเป็นสิ่งดีเด่นที่ติดตัวมาแต่กำเนิดและเปลี่ยนแปลงได้บ้างเมื่อได้รับการศึกษาและถือว่าความรู้ คือคุณธรรมหรือคุณธรรมนั้นสอนได้ (สุพล วังสินธุ์. 2543 : 48)

อริสโตเติล (Aristotle) กล่าวว่า คุณธรรม ได้แก่การเดินสายกลาง เปรียบได้กับมัชฌิมาปฏิปทาของพระพุทธเจ้า โดยอริสโตเติล ได้จำแนกคุณธรรม ออกเป็น 2 ชนิด คือ (บุญชูชัย จงกลณี. ม.ป.ป. : 42)

1. คุณธรรมทางสติปัญญา เป็นคุณธรรมด้านความรู้ ได้แก่ ความรู้ทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติ อันเป็นส่วนของวิญญานที่มีเหตุผล และหน้าที่ของวิญญานก็คือ การรู้ และการค้นหาความจริงให้ปรากฏ

2. คุณธรรมทางศีลธรรม เป็นคุณธรรมอยู่ในรูปแบบของคำสอน ซึ่งเป็นส่วนของวิญญานที่ไม่มีเหตุผล แต่มุ่งไปเพื่อความดีงาม

จากแนวความคิดและทรรศนะต่าง ๆ ดังกล่าว พอสรุปได้ว่า “คุณธรรม” ก็คือความดีงามในตัวของคน อันเป็นผลมาจากการศึกษา และการปลูกฝัง อบรมทางด้านจิตใจ ให้ประพฤติปฏิบัติแต่ในสิ่งที่ดีงามและเป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

คำว่า จริยธรรม ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้คำนิยามไว้ว่า “จริย” ความประพฤติ กริยาที่ควรประพฤติ (สมบุญ วรรณ. 2540 : 4)

บุญชูชัย จงกลณี (ม.ป.ป. : 44) ให้ความหมายว่า จริยธรรม หมายถึง การประพฤติที่เป็นธรรมหรือการประพฤติอันถูกต้อง

ยนต์ ชุมจิต (2541 : 22) ให้ความหมายว่า จริยธรรม หมายถึง ลักษณะทางจิตใจ และสภาพแวดล้อมซึ่งทำให้บุคคลทำความดี หรือละเว้นความชั่ว

จิระศักดิ์ สงวนชีพ (2542 : 10) ให้ความหมายว่า จริยธรรม หมายถึง แนวทาง ประพฤติและปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุถึงสภาพชีวิตอันทรงคุณค่าที่น่าพึงประสงค์

จากความหมายของ จริยธรรม ดังกล่าวพอสรุปได้ว่า “จริยธรรม” ก็คือ ความประพฤติที่แสดงออกถึงความมีคุณธรรมของบุคคล อันเกิดมาจากส่วนลึกของจิตใจที่ได้รับการปลูกฝังอบรม และสังคมส่วนใหญ่ยอมรับในพฤติกรรมหรือการกระทำนั้น ๆ

ในการให้คำนิยามเกี่ยวกับความหมายของคำนิยมนั้น ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ต่าง ๆ กันแล้วแต่ว่าจะเป็นทรศนะของคำนิยามในเรื่องใด ก็จะทำให้ความหมายของคำนิยามในเรื่องนั้น ๆ เช่น คำนิยามทางจริยธรรม คำนิยามทางการเมือง คำนิยามทางเศรษฐกิจ หรือคำนิยามทางวัฒนธรรม เป็นต้น ดังนั้นผู้ศึกษาค้นคว้าจึงขอให้ความหมายของคำนิยามตามทรศนะต่าง ๆ ของผู้รู้ไว้ดังนี้ คือ

จิระศักดิ์ สงวนชีพ (2542 : 11) ได้ให้ความหมายของคำนิยามไว้ว่า คำนิยาม ได้แก่ สภาพ (หรือการกระทำ) บางประการที่คนเรายึดมั่นถือมั่น ดังนั้น ความดีอาจเป็นคำนิยามที่มีความโลกโกรธ หลงเจือปนอยู่บ้าง แต่ก็เพียงเล็กน้อย ส่วนจริยธรรมนั้นเป็นความดีในระดับต่าง ๆ ที่สังคมหรือบุคคลจำเป็นต้องยึดมั่นถือมั่น

สมบุญ วรรณ (2540 : 7) กล่าวว่า คำนิยาม หมายถึง ความโน้มเอียงหรือแนวทางที่คนจะประพฤติปฏิบัติตนไปในแนวทางใดแนวทางหนึ่ง ที่ตัวเองได้พิจารณาโดยไตร่ตรองแล้วว่าเป็นสิ่งที่ดีสำหรับตนเองหรือสังคมยอมรับนับถือและปฏิบัติตามแนวคิดนั้น ๆ อย่างสม่ำเสมอ อย่างน้อยชั่วระยะเวลาหนึ่ง

โกสินทร์ รังสยาพันธุ์ (2530 : 12) ให้ความหมายว่า คำนิยาม หมายถึง การนิยามชมชอบหรือการตีค่าในสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยพิจารณาจากคุณลักษณะของสิ่งนั้นในเชิงวิชา สังคม วิทยา จริยศาสตร์ วิชาการและสุนทรียภาพ เมื่อบุคคลได้พิจารณาและตัดสินใจแล้วก็ยึดถือตามลักษณะนั้นต่อไป

การ์ฟอर्थ (GarForth. 1965 : 189-197) กล่าวว่า คำนิยาม หมายถึง เครื่องบ่งชี้ให้เห็นคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งที่เราเลือกหรือชอบมากกว่าสิ่งอื่น คำนิยามจึงเป็นสมบัติที่มีคุณค่าแก่การเลือก เช่น คำนิยามเกี่ยวกับวัตถุ ได้แก่ เงิน รถยนต์ หนังสือ คำนิยามเกี่ยวกับพฤติกรรม ได้แก่ ความสุภาพ ความเมตตา กรุณา ความจงรักภักดี คำนิยามเกี่ยวกับศีลธรรม จริยธรรม ได้แก่ ความอดกลั้น และการทำจิตใจให้บริสุทธิ์ผ่องใส

คาร์เตอร์ วี กู๊ด (Carter V. Good) กล่าวว่า ค่านิยม คือ ลักษณะที่เป็น การปฏิบัติภายในของมนุษย์ที่ยอมรับในสิ่งนั้น ถือว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีคุณค่า มีความสำคัญ หรือสำคัญสำหรับความเหมาะสมต่อหน้าที่การงานในชีวิต ของหมู่คณะ ซึ่งสมาชิกของสังคม แสวงหา รักษาไว้ หรือส่งเสริม (จิระศักดิ์ สงวนชีพ. 2542 : 11 ; อ้างอิงมาจาก คาร์เตอร์ วี กู๊ด. 1959 : 595)

จากแนวความคิดและทฤษฎีต่างๆที่กล่าวมาแล้วพอสรุปได้ว่า “ค่านิยม” ก็คือ ลักษณะของความเชื่อถือ เชื่อมั่นต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งของบุคคล หรือกลุ่มบุคคล ซึ่งอาจมีลักษณะ ที่แตกต่างกันไปในขณะเดียวกันก็สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงได้อาจเป็นเพราะ ภัย ประสบการณ์ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงของแต่ละบุคคลนั่นเอง

1.2 หลักคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับครู

ในทางจริยศาสตร์ (Ethics) หรือจริยปัญญา เป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของ มนุษย์ในด้านคุณค่าที่เป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ด้วยคำว่า “ดี ถูกต้อง” ซึ่งหาก มนุษย์ปฏิบัติตามที่สังคมกำหนดว่า “ดี ถูกต้อง” แล้วก็จะทำให้เกิดความสุข ไม่สร้างทุกข์แก่ ผู้อื่น

สำหรับผู้ประกอบอาชีพครู จริยศาสตร์สำหรับครูควรเป็นทั้งคุณธรรมและจริยธรรม เกี่ยวกับความประพฤติที่เหมาะสม เพื่อให้บรรลุอุดมการณ์ของครู นอกจากนี้เราเห็นได้ว่า ปัจจุบันการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพของคนให้เห็นเป็นทรัพยากรบุคคล ที่มีขีดความสามารถสูง และครูเองก็นับว่าเป็นกลไกสำคัญของการพัฒนาคุณภาพ คนดังกล่าว ครูมิได้มีความหมายต่อเด็กเพียงเฉพาะการเรียนการสอนเท่านั้น แต่บุคลิก และ พฤติกรรมของครูจะเป็นต้นแบบที่ฝังลึกลงในจิตสำนึกของเด็กและสะสมตลอดไป (อรุณ จันทวานิช. 2540 : 2)

เพื่อสอดคล้องกับแนวความคิดดังกล่าวในที่นี้จึงจะขอนำหลักคุณธรรม จริยธรรมและ ค่านิยมที่ครูควรปฏิบัติมานำเสนอ ดังต่อไปนี้ คือ

หลักคุณธรรมสำหรับครู

คุณธรรมสำหรับครูถือได้ว่าเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งสำหรับผู้มีอาชีพครู ในทาง พระพุทธศาสนายกย่องครูว่าเป็นปูชนียบุคคล เป็นผู้กระทำหน้าที่เช่นเดียวกับพระพุทธเจ้า เป็นผู้นำโลก เป็นผู้นำวิญญาณหรือยกระดับวิญญาณของมนุษย์ให้สูงขึ้น เป็นกัลยาณมิตร เป็นแบบอย่างของศิษย์ เป็นพ่อแม่คนที่สองของศิษย์ (พระธรรมปิฎก. 2540 : 20-28) ดังนั้น ในที่นี้จะกล่าวถึงหลักคุณธรรมที่ครูควรประพฤติและปฏิบัติ ดังนี้ คือ

1. พรหมวิหาร 4 ซึ่งหมายถึงคุณธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐ หรือผู้มีจิตใจอันยิ่งใหญ่กว้างขวางประดุจพระพรหม 4 อย่าง คือ

1.1 เมตตา (ความรัก) คือ ความปรารถนาดีมีไมตรีต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข

1.2 กรุณา (ความสงสาร) คือ ออยากช่วยเหลือคนอื่นให้พ้นจากความทุกข์ ใฝ่ใจที่จะปลดปล่อยความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง

1.3 มุหิตา (ความเบิกบานพลอยยินดี) คือ เมื่อเห็นผู้อื่นมีความสุขก็มิใช่ใจแค้นชิงชังเบิกบาน เมื่อเห็นเขาประสบความสำเร็จองงามยิ่งขึ้น ไปถึงพลอยยินดีบันเทิงใจด้วย

1.4 อุเบกขา (ความมีใจเป็นกลาง) คือ มองตามเป็นจริง โดยวางจิตเรียบสม่ำเสมอ มั่นคงเที่ยงตรงดูตราซังมองเห็นการที่บุคคลจะได้รับผลดีหรือชั่วสมควรแก่เหตุผลที่ตนประกอบ พร้อมทั้งวินิจฉัยวางตน และปฏิบัติไปตามความเที่ยงธรรม

2. สังคหวัตถุ 4 คือ การปฏิบัติธรรมการสังเคราะห์ หรือธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจคนและประสานหมู่ชนให้สามัคคี ซึ่งมีดังนี้ คือ

2.1 ทาน (ให้ปัน) คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละแบ่งปันช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ ทุนหรือทรัพย์สิ่งของ ตลอดจนจนให้ความรู้ความเข้าใจและศิลปวิทยา

2.2 ปิยวาจา (พูดอย่างรักกัน) คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะน่าฟัง หรือแสดงความเห็นอกเห็นใจกัน ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สามานสามัคคี เกิดไมตรีทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

2.3 อตถจริยา (ทำประโยชน์ให้แก่เขา) คือ ช่วยเหลือด้วยแรงกายและชวนช่วยช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้าน จริยธรรม

2.4 สมานัตตา (เอาตัวเองเข้าสมาน) คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบและเสมอในทุกข์สุข คือ ร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมแก้ไขปัญหาเพื่อเกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

3. อคติ 4

อคติ คือ ความลำเอียง หรือความประพฤติกี่คลาดเคลื่อนจากธรรม ผู้เป็นครูอาจารย์ควรจะปราศจากอคติ 4 ประการนี้ คือ

3.1 ฉันทาคติ (ลำเอียงเพราะความรัก) คือ การช่วยเหลือหรือ

เข้าข้างคนที่ตนรัก ทำให้เสียความเที่ยงธรรม

3.2 โทสาคติ (ลำเอียงเพราะความขง) คือ การกลั่นแกล้งให้
โทษคนที่เราเกลียดขง

3.3 โมหาคติ (ลำเอียงเพราะหวงหรือเขลา) คือ การช่วยเหลือ
คนที่เราหวงรักหรือให้โทษคนที่เราเกลียดขงอย่างขาดสติ ทำให้เสียความยุติธรรม

3.4 ภยาคติ (ลำเอียงเพราะขลาดกลัว) คือ อำนาจวาสนา ฐานะ
ของบุคคลที่เหนือกว่า โดยทำการช่วยเหลือเพราะกลัวสิ่งดังกล่าว ทำให้เสียความยุติธรรม

4. อิทธิบาท 4 คือธรรมให้ถึงความสำเร็จ หรือเป็นหลักธรรมที่จะทำให้
เป็นผู้ปฏิบัติไปสู่ความสำเร็จ

4.1 ฉันทะ (มีใจรัก) คือ ความพอใจที่จะทำสิ่งนั้น และทำด้วยใจรัก
เป็นครูต้องมีใจ รักในการสอน การอบรม ซึ่งย่อมจะทำให้ศิษย์มีความเจริญทางสติปัญญา

4.2 วิริยะ (ความพากเพียร) คือ ความขยันหมั่นเพียรในงานอาชีพ
ของตนกระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน ไม่ทอดทิ้ง

4.3 จิตตะ (เอาจิตฝึกใฝ่) คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ตนกระทำ ไม่ปล่อยใจ
ให้ฟุ้งซ่านกระทำสิ่งนั้นด้วยความคิด และคิดเรื่องนั้นบ่อย ๆ เสมอ ๆ

4.4 วิมังสา (ใช้ปัญญาสอบสวน) คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณา
ไตร่ตรองใคร่ครวญ ตรวจสอบหาเหตุผล หาสาเหตุ ข้อดีข้อเสียของการกระทำนั้น ๆ และรู้จัก
ทดลอง วางแผนวัดผล คิดค้นวิธีการแก้ไขปรับปรุงการเรียนการสอน

5. ฆราวาสธรรม 4 คือ ธรรมสำหรับการครองชีวิตของคฤหัสถ์ หรือ
สำหรับผู้ครองเรือนของบุคคลทั่ว ๆ ไป 4 ประการ คือ

5.1 สัจจะ (ความจริง) คือ การดำรงมั่นในสัจจะ ซื่อตรง ซื่อสัตย์
จริงใจพูดจริงทำจริงจะทำอะไรเป็นที่เชื่อถือไว้ใจได้

5.2 ทมะ (ฝึกตน) คือ การบังคับควบคุมตนเองได้ รู้จักปรับตัวเอง
และแก้ไขปรับปรุงตนเองให้ก้าวหน้า ดึงมยิ่งขึ้น

5.3 ขันติ (อดทน) คือ การมีความมุ่งมั่นในการทำหน้าที่การงานด้วยความ
ขยัน หมั่นเพียร เข้มแข็ง อดทน ไม่หวั่นไหว มั่นใจในจุดหมายไม่ทอดถย

5.4 จาคะ (เสียสละ) คือ การมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ชอบช่วยเหลือ
เกื้อกูลบำเพ็ญประโยชน์ สละโลกได้ ร่วมงานกับคนอื่นได้ ไม่ใจแคบเห็นแก่ตัวหรือเอาแต่ใจ
ตนเอง

6. อบายมุข 6 คือ ทางแห่งความเลื่อม หรือทางแห่งความหายนะ มี 6 ประการ ซึ่งผู้เป็นครูพึงหลีกเลี่ยงทุกประการ ได้แก่

6.1 เทียวกลางคืน

6.2 ดูการละเล่น ทำให้การทำงานเลื่อมเสีย เสียเวลา และจิตใจหมกมุ่น

มัวหมอง

6.3 เล่นการพนัน

6.4 ดิคสุราและของมีนเมา

6.5 คบคนชั่วเป็นมิตร ซึ่งอาจนำความเลื่อมเสียมาถึงตนเองได้

6.6 เกียจคร้านในการทำงาน

7. โลกธรรม 8 คือ ธรรมที่ขัดเหนี่ยวบุคคล มิให้ตกเป็นทาสของโลก และชีวิต เพราะมีสติ มีธรรมะ รู้จักพิจารณา รู้จักวางใจต่อความจริงต่าง ๆ อันมีประจำอยู่กับ โลกและชีวิตซึ่งมีอยู่ 8 ประการ คือ

อิฏฐานรณณ์ (ชื่นชม)

อนิฏฐานรณณ์ (ขมขื่น)

1. ได้ลาภ

2. เสื่อมลาภ

3. ได้ยศ

4. เสื่อมยศ

5. สรรเสริญ

6. นินทา

7. สุข

8. ทุกข์

8. หิริ – โอตตปปะ เป็นธรรมที่ผู้เป็นครูควรยึดถือเป็นหลักประจำใจ ซึ่ง จะทำให้สังคมมีความสุข และโลกมีความสุข เพราะ

หิริ แปลว่า ความละอายต่อบาป

โอตตปปะ แปลว่า ความเกรงกลัวต่อบาป

ดังนั้นถ้ามนุษย์รู้จักมีความละอายและเกรงกลัวต่อบาปแล้ว ย่อมจะทำให้บุคคลเว้นจากการกระทำชั่ว แม้ไม่มีใครรู้เห็น

9. สัมปรีตธรรม แปลว่า ธรรมของสัมปรีตชน คือ คนดี หรือคนที่แท้จริง คนที่สมบูรณ์หรือมนุษย์โดยสมบูรณ์ ซึ่งมีอยู่ 7 ประการ คือ

9.1 ธรรมัญญตา (รู้หลักและเหตุผล) คือ รู้หลักการและกฎเกณฑ์ของ สิ่งทั้งหลายที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต รู้เท่าทันกฎธรรมดาหรือหลักความเป็น

จริงของธรรมชาติเพื่อปฏิบัติต่อโลกและชีวิตอย่างถูกต้อง

9.2 อัตถัญญา (รู้ความ มุ่งหมายและรู้จักผล) คือ รู้ความหมายและความมุ่งหมายของหลักการที่ตนเองปฏิบัติ เข้าใจวัตถุประสงค์ของกิจกรรมที่ตนกระทำ รู้ความหมายของคตินิยมและประโยชน์ที่เป็นสาระของชีวิต

9.3 อุตถัญญา (รู้จักตน) คือ รู้ตามเป็นจริง ความสามารถ รู้จักแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมตน ทำการให้สอดคล้องถูกต้องตรงทางที่จะให้เจริญงอกงามบังเกิดผลดี

9.4 มัตถัญญา (รู้จักประมาณ) คือ รู้จักพอดี เช่น รู้จักประมาณในการบริโภค รู้จักประมาณในการใช้จ่ายทรัพย์ และรู้จักความพอเหมาะพอดี

9.5 กาลัญญา (รู้จักกาล) คือ รู้จักกาลเวลาที่เหมาะสม เช่น รู้จักว่าเวลาไหนควรทำอะไร และทำให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะแก่เวลา ให้ถูกเวลา เป็นต้น

9.6 ปริสัจญญา (รู้จักชุมชน) คือ รู้จักถิ่น รู้จักที่ชุมชนและชุมชน รู้จักกาลอันควรประพฤติปฏิบัติในถิ่นชุมชน ต่อชุมชนนั้น ๆ

9.7 บุคคลัญญา (รู้จักบุคคล) คือ รู้จักและเข้าใจความหมายแตกต่างระหว่างบุคคล โดยอาศัยความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น

จากหลักคุณธรรมดังกล่าวมาจะเห็นได้ว่า บุคคลที่จะเรียกตนเองว่า “ครู” นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมียุทธธรรมต้องว่าอะไรเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ดี เหมาะสมหรือไม่เหมาะสม โดยน้อมนำเอาหลักธรรมทางพุทธศาสนาเข้ามาเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งจิตใจเพื่อให้การประพฤติปฏิบัติตนของครูเป็นไปอย่างน่ายกย่อง โดยเฉพาะคุณธรรมนับได้ว่ามีความสำคัญต่อผู้เป็นครูอย่างยิ่ง คือ

1. ครูในฐานะเป็นคนดีคนหนึ่งของสังคม จำเป็นต้องมีคุณธรรมเชิงคนดีทั่วไป ดังนั้นคนดีโดยทั่วไปในสังคมเขาประพฤติเช่นใดครูจะกระทำเช่นนั้น

2. ครูในฐานะที่อยู่ในอาชีพและวงการที่ได้รับการยกย่องนับถือจากคนไทยและสังคมไทยมาแต่โบราณกาลจำเป็นต้องรักษาภาพดังกล่าวเอาไว้ด้วยการยึดถือปฏิบัติและดำรงตนเช่น ครูดีของไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นั่นคือสิ่งที่ต้องดำรงตนให้เพียบพร้อมอยู่ด้วยความดีมีคุณธรรมอยู่ตลอดเวลา

3. ครูในฐานะผู้สอนคน สร้างคนให้เป็นคนดีและพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้า ครูจึงมีพันธกิจที่จะต้องกระทำตัวเองให้ดีให้มีความเป็นมนุษย์ให้น่ายกย่องเสียก่อนจึงจะไปสอนคนสมดังคำกล่าวที่ว่า “จะสอนสิ่งใดแก่ใครก็ต้องสร้างสิ่งนั้นให้มีขึ้นมาในตัวเราเสีย

ก่อน” หากไม่แล้วก็จะเข้าทำนองแม่ปูสอนลูกปูหรือครูเป็นแบบที่บิดเบี้ยวเสียเอง เช่นนี้แล้วจะไปสอนศิษย์ให้เป็นคนดีมีคุณธรรมได้อย่างไร

1.3 บทบาทและหน้าที่ครู

จากบทบาทและฐานะของครูในปัจจุบันพบว่า ครูคือผู้พัฒนาของคนและสังคมรวมทั้งต้องเป็นผู้นำสังคมในด้านคุณธรรม วัฒนธรรม การปรับตัว และการสร้างสรรค์ ดังนั้นบทบาทและหน้าที่ของครูจึงต้องดำเนินไปด้วยกัน ซึ่งสามารถจำแนกบทบาทและหน้าที่ของครูได้ดังต่อไปนี้

1. บทบาทของครูตามแนวปฏิรูปการศึกษา ซึ่งคณะกรรมการวางแผนพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา ได้กำหนดบทบาทครูที่พึงประสงค์ไว้ดังนี้ (ยงค์ ชุมจิต. 2541 : 30)

1.1 บทบาทเฉพาะตัว

1.1.1 เป็นผู้รักการอ่านการค้นคว้า ปรับปรุงตนเองให้ทันสมัย มั่นใจและศรัทธาในอาชีพครู

1.1.2 เป็นผู้มีความเป็นตัวของตัวเอง กล้าแสดงออกเพื่อเผยแพร่ความคิด ความรู้ต่อสาธารณะและเพื่อพัฒนาวิชาชีพของตน

1.1.3 เป็นผู้ประพฤติและวางตนอยู่ในกรอบศีลธรรมจรรยาที่ยอมรับในชุมชน

1.1.4 เป็นผู้ประกอบอาชีพพอควรแก่อัตภาพ มานะบากบั่น มัธยัสถ์ ไม่เห็นแก่ความเจริญทางวัตถุเกินกว่าคุณธรรมและจริยธรรม

1.2 บทบาทต่อนักเรียน

1.2.1 เป็นผู้ช่วยและแนะนำให้นักเรียนมีหลักรู้จักวิธีศึกษาค้นคว้า และเลือกทางของตนเองอย่างอิสระ

1.2.2 เป็นผู้ฝึกนักเรียนให้สามารถทำงานเป็นกลุ่ม รู้จักวิพากษ์วิจารณ์รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และมีวินัยในตนเอง

1.2.3 เป็นผู้สนใจศึกษาธรรมชาติของศิษย์ให้ความรักเอาใจใส่ศิษย์ ขจัดช่องว่างระหว่างครูกับศิษย์

1.2.4 เป็นผู้ศึกษาความสนใจ ความถนัดความสามารถของนักเรียนและหาทางส่งเสริมแนะนำในการเลือกอาชีพให้นักเรียนได้อย่างเหมาะสม

1.2.5 เป็นผู้ส่งเสริมให้นักเรียนเป็นผู้ใฝ่ในคุณธรรมจริยธรรมเห็นคุณค่าของเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชาติ

1.3 บทบาทต่อสังคม

- 1.3.1 เป็นผู้ให้ความรู้ความสนใจการเกษตรและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเกษตร
- 1.3.2 เป็นผู้รักความยุติธรรมและกล้าต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมของสังคมด้วยสติปัญญาตามกระบวนการที่เหมาะสม
- 1.3.3 เป็นผู้มีส่วนในกิจกรรมด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่นเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
- 1.3.4 เป็นผู้ส่งเสริมการดำรงชีวิตตามวิถีประชาธิปไตยแก่ชุมชนโดยประพฤติตนเป็นแบบอย่างและชักนำผู้อื่นให้ปฏิบัติตามโอกาสที่เหมาะสม

2. บทบาทของครูตาม Teachers Model เสนอว่า ถ้าพิจารณาบทบาทของครูจากคำว่า ครูในภาษาอังกฤษ คือ “Teachers” จำแนกได้ดังนี้

T – Teaching	คือ บทบาทของผู้สอน ผู้ถ่ายทอดความรู้แก่ศิษย์
E – Ethics	คือ บทบาทของผู้ส่งเสริมจริยธรรม ผู้มีคุณธรรมจริยธรรม
A – Academic	คือ บทบาทของผู้มีหลักวิชา ถ่ายทอดวิชาและนักวิชาการ
C – Cultural Heritage	คือ บทบาทผู้สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม
H – Human Relation	คือ บทบาทของผู้สร้างมนุษยสัมพันธ์ในชุมชน ผู้มีสัมพันธ์อันดีกับศิษย์และคนทั่วไป
E – Evaluation	คือ บทบาทของผู้วัดและประเมินผล
R – Research	คือ บทบาทของผู้ที่ค้นคว้าวิจัย และนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์
S – Service	คือ บทบาทของผู้ที่ให้บริการแก่ศิษย์และชุมชน

3. บทบาทของครูตามแนวคิดปรัชญาลัทธิต่าง ๆ ซึ่งกล่าวว่า กลุ่มลัทธิปรัชญาต่าง ๆ ได้ให้ทัศนคติเกี่ยวกับบทบาทของครูไว้ ดังนี้

3.1 ฝ่ายจิตนิยม ถือว่า “ครูแม่พิมพ์” (Paradigmatic Self) ยกให้ครูมีอาวูโสและวุฒิภาวะสูงเหมือนนักเรียน ต้องเป็นแบบอย่างในด้านที่ดีทั้งด้านวุฒิปัญญา และบุคลิกภาพครูเป็นสื่อกลางระหว่างนักเรียนกับจิตสูงสุด (Absolute Mind)

3.2 ฝ่ายสัญนิยม หรือวัตถุนิยม ถือว่า “ครูคือผู้สาธิต” (Demonstrator) กำหนดให้ครูสามารถแสดงให้เห็นถึงความจริงของโลกประหนึ่งนักโฆษณาหรือมัคคุเทศก์ ครูจึงเป็นสื่อกลางระหว่างนักเรียนกับธรรมชาติ

3.3 ฝ่ายโทมนัสนิยม ถือว่า “ครูคือผู้รักษาวินัยทางความคิด” (Mental Disciplinarian) กำหนดให้ครูเป็นเสมือนนายทางปัญญา หรือผู้อำนวยการฝึกฝนทางปัญญา และความคิด เป็นพิธีกรทางปัญญาหรือผู้พัฒนาอำนาจทางความคิด ในการนี้ครูต้องเป็นผู้มีความสามารถในการให้เหตุผล มีเจตจำนงอันแน่วแน่และมีความจำดี

3.4 ฝ่ายประสบการณ์นิยม ถือว่า “ครูเป็นเสมือนผู้อำนวยการโครงการวิจัย” กำหนดให้ครูเป็นเพียงมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนของเด็ก ครูมิใช่ตัวกลางหรือไม่ใช่ผู้นำสารแต่อยู่ในฐานะผู้ดูแลให้แต่ละคนดำเนินงาน ไปสู่เป้าหมายเป็นสำคัญ

3.5 ฝ่ายอัตถิภาวนิยม ถือว่า “ครูคือผู้คอยกระตุ้นหรือช่วย” คือเป็นผู้ปลุกให้เด็กตื่นขึ้นมาเพื่อเห็นตัวเอง ป้อนคำถามให้คิด เพื่อให้เด็กตื่นตัวและเกิดความสำนึกขึ้นมาโดยไม่ล้ามตัวเองไว้ในกรอบของสังคม

4. บทบาทของครูตามหลักทางวิชาการ ซึ่งกล่าวว่ามีนักวิชาการหลายท่านที่ได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของครูไว้ดังนี้

4.1 แฮวิกเซอร์สท์และเลวิน (R.J. Havighurst and D.U. Levine) ได้กล่าวถึงบทบาทครูไว้ 2 ด้านคือ

4.1.1 บทบาทของครูในชุมชน มีหลายบทบาท เช่น

- 1) ผู้นำการเปลี่ยนแปลงและนักปฏิรูปสังคม
- 2) ผู้ริเริ่มและบุกเบิกทางความคิด
- 3) ผู้ผดุงรักษาวัฒนธรรม
- 4) ผู้ควรแก่การยกย่อง
- 5) ผู้ให้บริการสาธารณะ

4.1.2 บทบาทของครูในโรงเรียน มีหลายบทบาท เช่น

- 1) ผู้อบรมเลี้ยงดูหรือสร้างสังคมประกิต
- 2) ผู้เป็นตัวกลางหรือผู้ก่อให้เกิดการเรียนรู้
- 3) ผู้รักษาวินัย
- 4) ผู้เป็นเสมือนพ่อแม่
- 5) ผู้ตัดสินหรือผู้รักษากติกา

4.2 จอห์นสัน (E.A.Johnson) ได้เสนอบทบาทของครูไว้ 7 ประการ คือ

- 4.2.1 ผู้นำของเด็ก
- 4.2.2 ที่ปรึกษาของเด็ก
- 4.2.3 ผู้ชำนาญในการสอน
- 4.2.4 มิตรของเด็ก
- 4.2.5 ผู้กำหนดจุดประสงค์
- 4.2.6 ผู้วัดผลประเมินผล
- 4.2.7 ผู้กระตุ้นให้เด็กปรับตัวเข้ากับสังคม

4.3 บาร์ (Barr) ได้พิจารณาในการวัดผลและพยากรณ์ประสิทธิภาพของครูผ่านบทบาทหน้าที่ 4 ด้าน คือ (จิระศักดิ์ สงวนชีพ. 2542 : 20 ; อ้างอิงมาจาก A.S Barr and others. 1967 : 136)

- 4.3.1 ครูในฐานะผู้อำนวยการสอน
- 4.3.2 ครูในฐานะเพื่อนและผู้ให้คำปรึกษแก่นักเรียน
- 4.3.3 ครูในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของชุมชนโรงเรียน
- 4.3.4 ครูในฐานะสมาชิกสมาคมวิชาชีพ

4.4 ทองคุณ หงส์พันธุ์ (2539 : 52-53) ได้เสนอบทบาทครูในแนวคิดวิชาสังคมไว้ 5 ประการ คือ

- 4.4.1 บทบาทของครูต่อนักเรียน คือ การสอนอบรม ประพฤติเป็นแบบอย่างคุณลักษณะ และแนะแนวให้คำปรึกษา
- 4.4.2 บทบาทของครูต่อเพื่อนครู คือ รักษาความลับ ช่วยเหลือภาระงาน ให้คำแนะนำและรักษาผลประโยชน์
- 4.4.3 บทบาทต่อผู้บังคับบัญชา คือ ให้ความเคารพ ปฏิบัติตามคำสั่งและสนับสนุนนโยบาย
- 4.4.4 บทบาทต่อโรงเรียน คือ ช่วยพัฒนาโรงเรียน ช่วยงานธุรการ และกิจกรรมช่วยสร้างและรักษาชื่อเสียง
- 4.4.5 บทบาทต่อชุมชน คือ สร้างความสัมพันธ์อันดี ให้บริการทางวิชาการ ให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชน

4.5 บุญเลิศ อนุवार (2538 : 20) เสนอว่า ภารกิจของครู มี 12 ประการ ดังนี้

- 4.5.1 สอน
- 4.5.2 แนะนำ
- 4.5.3 วัสดุ
- 4.5.4 วิจัย
- 4.5.5 ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม
- 4.5.6 ทำกิจกรรมพิเศษ
- 4.5.7 ฝึกเด็กให้มีวินัยในตนเอง
- 4.5.8 ทำสื่อการสอน
- 4.5.9 ทำอุปกรณ์การสอน
- 4.5.10 ช่วยสอนครูอื่น ๆ
- 4.5.11 ทำตัวเป็นครูพ่อแม่ของเด็ก
- 4.5.12 ทำงานบริหารหรือธุรการ

หน้าที่และความรับผิดชอบของครู

1. หน้าที่ตามมาตรฐานกำหนดตำแหน่งข้าราชการครู (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. 2530 : 17-18) ซึ่งคุรุสภาได้วางมาตรฐานกำหนดตำแหน่งข้าราชการครูในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ความรับผิดชอบไว้ 6 ข้อ ดังนี้

1.1 ปฏิบัติเกี่ยวกับการเรียนการสอน การอบรม การปกครองดูแลให้คำแนะนำและแนะแนวทางต่าง ๆ

1.2 ศึกษาวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน

1.3 ให้บริการแก่สังคมในด้านวิชาการและด้านอื่นๆ

1.4 นิเทศในสาขาวิชาที่รับผิดชอบ

1.5 ช่วยงานธุรการและงานบริการและสถานศึกษา

1.6 ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

2. หน้าที่ตามจรรยาและวินัยข้าราชการครู

2.1 หน้าที่ตามจรรยาและวินัยข้าราชการในพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2518 มาตรา 6 ถึงมาตรา 81 มีความสรุปโดยดังนี้

2.1.1 มาตรา 65 ต้องรักษาวินัยโดยเคร่งครัดอยู่เสมอ

2.1.2 มาตรา 66 ต้องสนับสนุนการปกครองระบบประชาธิปไตยตาม

รัฐธรรมนูญด้วยความบริสุทธิ์ใจ

- 2.1.3 มาตรา 67 ต้องปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต และเที่ยงธรรม
- 2.1.4 มาตรา 68 ต้องสนับสนุนนโยบายของรัฐบาล ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ ตามกฎหมายระเบียบของทางราชการ และมติคณะรัฐมนตรี
- 2.1.5 มาตรา 69 ต้องสนใจและรับทราบเหตุการณ์เคลื่อนไหวอันอาจเป็น อันตรายต่อประเทศชาติและต้องป้องกันภัยอันตรายซึ่งจะบังเกิดแก่ประเทศชาติ
- 2.1.6 มาตรา 70 ต้องรักษาความลับของทางราชการ
- 2.1.7 มาตรา 71 ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาซึ่งสั่งในหน้าที่ ราชการโดยชอบด้วยกฎหมายและระเบียบของทางราชการ
- 2.1.8 มาตรา 72 ต้องปฏิบัติราชการ โดยมีให้เป็นการกระทำการข้าม ผู้บังคับบัญชาเหนือตน
- 2.1.9 มาตรา 73 ต้องไม่รายงานเท็จต่อผู้บังคับบัญชา
- 2.1.10 มาตรา 74 ต้องถือและปฏิบัติตามระเบียบและธรรมเนียมของ ทางราชการ
- 2.1.11 มาตรา 75 ต้องอุทิศเวลาของตนให้แก่ทางราชการ จะละทิ้งหรือ ทอดทิ้งหน้าที่ราชการมิได้
- 2.1.12 มาตรา 76 ต้องสุภาพเรียบร้อย รักษาความสามัคคีระหว่าง ข้าราชการและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
- 2.1.13 มาตรา 77 ต้องสุภาพเรียบร้อย ต้อนรับให้ความสะดวกความ เป็นธรรมและให้สงเคราะห์แก่ประชาชนที่มาติดต่อ ไม่ดูหมิ่น กดขี่ข่มเหงราษฎร
- 2.1.14 มาตรา 78 ต้องไม่กระทำหรือยอมให้ผู้อื่นกระทำการหาผล ประโยชน์อันจะทำให้เสียความเที่ยงธรรมและเสียเกียรติศักดิ์ของตำแหน่งหน้าที่
- 2.1.15 มาตรา 79 ต้องไม่เป็นกรรมการผู้จัดการ หรือตำแหน่งที่มี ลักษณะคล้ายคลึงกันในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท
- 2.1.16 มาตรา 80 ต้องไม่เป็นกรรมการพรรคการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ พรรคการเมือง
- 2.1.17 มาตรา 81 ต้องไม่กระทำการอันได้ชื่อว่าเป็นผู้ประพฤติชั่ว
- 2.2 หน้าที่ตามระเบียบครุสภา ว่าด้วยจรรยาบรรณและวินัยตามระเบียบ ประเพณีของครู พ.ศ. 2526 (จะกล่าวถึงในเรื่อง จรรยาบรรณของครู)

- 2.3 หน้าที่ตามจรรยาครู (จะกล่าวถึงในเรื่อง จรรยาบรรณของครู)
3. หน้าที่ครูตามแนวหลักการศึกษาระดับมัธยมศึกษาซึ่งได้จำแนกหน้าที่ของครูไว้ดังต่อไปนี้ คือ
 - 3.1 หน้าที่ในการสอน
 - 3.2 หน้าที่ในการอบรม
 - 3.3 หน้าที่ในการแนะแนวและช่วยเหลือ
 - 3.4 หน้าที่ในการปกครอง
 - 3.5 หน้าที่ในการจูงใจ และปลูกฝังเจตคติ ค่านิยมและคุณธรรมต่างๆ
4. หน้าที่ครูด้านจริยศึกษา มีดังต่อไปนี้คือ
 - 4.1 ครูทุกคนต้องพร้อมที่จะสอนจริยศึกษาได้ ต้องมีจริยธรรมอยู่ในตัว ประพฤติตัวเป็นแบบอย่างแก่ศิษย์ได้
 - 4.2 ครูต้องเคารพความจริง มุ่งแสวงหาความจริง เข้าถึงความจริง แล้วนำไปสอนให้สอดคล้องกับจริยธรรม
 - 4.3 ครูต้องทำความเข้าใจศัพท์ และถ้อยคำที่ใช้ และเกี่ยวข้องกับคุณธรรม จริยธรรมเพื่อจะได้นำไปใช้สอนให้ถูกต้องเหมาะสม
 - 4.4 ครูต้องรู้จักคิด รู้จักทำตนเป็นมิตรที่ดี หรือกล้าถามมิตร
 - 4.5 ครูต้องสอน จริยศึกษาด้วยการปฏิบัติและให้เด็กเห็นตัวอย่าง
 - 4.6 ครูต้องวัดผลและประเมินผลการสอนอยู่เสมอ โดยการสังเกตนักเรียน

จากแนวทางปฏิบัติดังกล่าวที่เกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบของครู พงจะสรุปได้ว่าบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบของครู ก็คือบทบาทและหน้าที่ความ รับผิดชอบที่มีต่อศิษย์ ต่อสถานศึกษา ต่อเพื่อนครู ต่อชุมชน ต่อผู้บังคับบัญชา และต่อความ มั่นคงของชาติ ซึ่งประกอบด้วยสถาบันหลัก คือ สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่ง บุคคลที่จะถึงพร้อมด้วยความเป็นครูจะต้องพยายามรักษาบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบ ต่างๆเหล่านี้ด้วยความสำนึกด้วยความเต็มใจและประพฤติปฏิบัติอย่างเคร่งครัดเพื่อให้สมกับ คำว่า “แม่พิมพ์ พ่อพิมพ์ของชาติ” ต่อไป

1.4 ค่านิยมที่ครูควรประพฤติปฏิบัติ

จากแนวความคิดและทรรศนะต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า ค่านิยมเป็นเรื่องของ ความเชื่อในส่วนบุคคลที่สอดคล้องสัมพันธ์กับคุณธรรม จริยธรรมของบุคคล ดังนั้นในฐานะที่ครู เป็นเสมือน “แบบอย่าง” ของลูกศิษย์ ในที่นี้จึงขอนำส่วนของค่านิยมที่ครูควรรยึดถือและ พึงประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมกับอาชีพและการดำเนินชีวิตต่อไป อันประกอบด้วย

1. ค่านิยมที่ควรส่งเสริมขึ้นในตัวเอง (จิระศักดิ์ สงวนชีพ. 2542 : 24)
 - 1.1 ยึดมั่นในคำปฏิญาณของครู 3 ประการ คือ
 - 1.1.1 ข้าจะบำเพ็ญตนให้สมกับชื่อว่าเป็นครู
 - 1.1.2 ข้าจะสอนศิษย์ให้เป็นพลเมืองดีของชาติ
 - 1.1.3 ข้าจะรักษาชื่อเสียงของการเป็นครู
 - 1.2 ยึดมั่นในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หลักสำคัญ เช่น
 - 1.2.1 หลีกเลี่ยงเมตตากรุณา
 - 1.2.2 กฎของกรรมคือทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว
 - 1.2.3 หลีกทางสายกลางหรือมัชฌิมาปฏิปทา
 - 1.2.4 หลีกอริยสัจ 4 ประการ
 - 1.2.5 หลีกแห่งอริยมรรค
 - 1.3 ยึดมั่นในค่านิยมของสังคมไทย
 - 1.3.1 เทิดทูนพระมหากษัตริย์
 - 1.3.2 รักและช่วยเหลือเพื่อนบ้าน
 - 1.3.3 ภาคภูมิใจศิลปวัฒนธรรมของไทย
 - 1.3.4 นิยมการเคารพ กิริยามารยาทแบบไทย
 - 1.3.5 นิยมสินค้า ผลิตภัณฑ์ของคนไทย
 - 1.4 ยึดมั่นในค่านิยมของครูไทย เช่น
 - 1.4.1 ห่างเหินอบายมุข
 - 1.4.2 รักสงบ มีชีวิตที่เรียบง่าย
 - 1.4.3 รักการศึกษาค้นคว้า
 - 1.4.4 รักเด็ก อยากให้เด็กได้ดี
 - 1.4.5 ไม่หวังประโยชน์เงินเกินไป
 - 1.4.6 เป็นคนทันสมัย ทันเหตุการณ์
 - 1.4.7 มีน้ำใจที่จะสอน และอบรม
2. ค่านิยมที่ครูควรสนใจไว้ปลูกฝังศิษย์ ซึ่งมี 10 ประการ คือ
 - 2.1 รู้จักหน้าที่ที่มีความรับผิดชอบ
 - 2.2 มีจริยธรรม ศีลธรรมอันดี
 - 2.3 มีความซื่อสัตย์

- 2.4 มีระเบียบวินัย
- 2.5 รู้จักรักษาวัฒนธรรม
- 2.6 มีคารวะธรรมและสามัคคีธรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวม
- 2.7 สามารถดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ
- 2.8 เลื่อมใสในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
- 2.9 มีพลานามัยสมบูรณ์
- 2.10 มีความคิดสร้างสรรค์และมีเหตุผล

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้เสนอคำนิยามพื้นฐาน 5 ประการ เพื่อให้คนไทยร่วมกันปฏิบัติ ให้ครูและสถานศึกษาร่วมมือกันปลูกฝังพัฒนาให้มีขึ้นในตัวผู้เรียน

1. คำนิยามพื้นฐาน 5 ประการ คือ (คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2537 : 47-49)

- 1.1 การพึ่งตนเอง ขยันหมั่นเพียร มีความรับผิดชอบ ประกอบด้วย
 - 1.1.1 ศึกษาหาความรู้อยู่เป็นนิจ
 - 1.1.2 ฝึกฝนตนเองให้มีความสามารถและความชำนาญ
 - 1.1.3 ใช้ความรู้ความสามารถของตนเองให้เต็มที่ก่อนที่จะขอความร่วมมือ
 - 1.1.4 มีความเข้มแข็งอดทน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคและปัญหาทั้งปวง
 - 1.1.5 ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
 - 1.1.6 คิดชอบ ทำชอบ และแก้ปัญหาได้
 - 1.1.7 ขวนขวายประกอบอาชีพโดยสุจริตไม่เลิ่กงาน
 - 1.1.8 รับผิดชอบต่อตนเอง ต่อส่วนรวม ต่อหน้าที่และการกระทำ
 - 1.1.9 ปฏิบัติงานให้สำเร็จเรียบร้อย ไม่คั่งค้าง
- 1.2 การประหยัดอดออม
 - 1.2.1 มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย
 - 1.2.2 มีความพอดีในการบริโภคและเว้นการผ่อนสิ่งที่ไม่เกินความสามารถ
 - 1.2.3 ใช้ทรัพยากรและเวลาว่างให้เป็นประโยชน์มากที่สุด
 - 1.2.4 คำนึงถึงฐานะและเศรษฐกิจ คิดก่อนจ่าย ใช้เท่าที่จ่ายจริง
 - 1.2.5 ไม่ใช่จ่ายสุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือย หรือตระหนี่ถี่เหนียวจนเกินไป
 - 1.2.6 จัดงานและพิธีต่าง ๆ โดยใช้จ่ายเท่าที่จำเป็น

- 1.2.7 เพิ่มพูนทรัพย์ด้วยการเก็บและนำไปทำให้เกิดประโยชน์
- 1.2.8 รู้จักใช้ ดูแลรักษา และบูรณะทรัพย์ของตนและของส่วนรวม
- 1.2.9 วางแผนการใช้จ่ายให้รอบคอบมีสัดส่วนและออมไว้บ้างตามสมควร
- 1.3 การมีระเบียบวินัยและการเคารพกฎหมาย
 - 1.3.1 รักษาความสะอาดของบ้านเมือง
 - 1.3.2 ช่วยกันรักษาและไม่ทำลายสาธารณสมบัติและสิ่งแวดล้อม
 - 1.3.3 รู้จักสิทธิและหน้าที่ และละเว้นการใช้สิทธิ
 - 1.3.4 รับบริการและให้บริการตามลำดับก่อนหลัง
 - 1.3.5 สนับสนุนและส่งเสริมเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติตามกฎหมาย
 - 1.3.6 ไม่แก้ปัญหโดยวิธีรุนแรงหรือไม่ชอบด้วยระเบียบวินัย
 - 1.3.7 มีมารยาทในการจับจ่ายพาหนะ ปฏิบัติตามกฎหมายจราจรและช่วยดูแลรักษาทางสัญจรไปมา
 - 1.3.8 ทำหน้าที่พลเมืองดีโดยการแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ เมื่อรู้เห็นการกระทำผิดระเบียบและกฎหมาย
 - 1.3.9 รับผิดชอบปฏิบัติตามกฎระเบียบวินัยและกฎหมายในฐานะเจ้าหน้าที่
- 1.4 การปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนา
 - 1.4.1 ไม่เบียดเบียนประทุษร้ายต่อคนและสัตว์
 - 1.4.2 มีเมตตากรุณา
 - 1.4.3 ไม่เห็นแก่ได้ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมยิ่งกว่าส่วนตน
 - 1.4.4 ไม่พุดปด ไม่ยุยงให้แตกร้าง ไม่พุดคำหยาบ ไม่พุดเหลวไหล
 - 1.4.5 มีความประพฤติดีในความสัมพันธ์ทางครอบครัวและเพศ
 - 1.4.6 เว้นสิ่งเสพติด มีสติสัมปชัญญะ
 - 1.4.7 มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำชั่ว
 - 1.4.8 มีความอดทน อดกลั้น
 - 1.4.9 มีความกตัญญูกตเวที
 - 1.4.10 มีความซื่อสัตย์สุจริต
 - 1.4.11 ละชั่ว ประพฤติดี ทำจิตใจให้ผ่องใส

1.4.12 เชื้อกฏแห่งกรรม เช่น ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

1.5 ความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

1.5.1 สถาบันชาติ

1.5.2 ศึกษาให้ความเข้าใจประวัติการดำรงอยู่ของชาติ

1.5.3 สอดส่องป้องกันภัย และแก้ไขความเสียหายที่กระทบกระเทือน

ความมั่นคงของสถาบันชาติ

1.5.4 ป้องกันและรักษาผลประโยชน์ของชาติ

1.5.5 ส่งเสริมรักษาเกียรติของชาติภาคภูมิใจในความเป็นไทยและนิยม

ไทย

1.5.6 สร้างเสริมความสามัคคีของคนในชาติ

1.5.7 เสียดละประโยชน์ส่วนตนและมีชีวิตเพื่อประเทศชาติ

1.5.8 ปฏิบัติหน้าที่ของพลเมืองดี โดยได้รับราชการทหาร ประกอบอาชีพ

สุจริตและเสียภาษีอากรเพื่อพัฒนาประเทศ

1.5.9 ยกย่องให้เกียรติผู้ที่ทำหน้าที่ป้องกันและเสียดละเพื่อประเทศชาติ

1.5.10 ปฏิบัติตามคติพจน์ที่ว่า “การรักษาวินัยธรรมคือการรักษาชาติ”

1.5.11 สถาบันศาสนา

1.5.12 ศึกษาศาสนาให้มีความรู้เข้าใจอันถูกต้อง

1.5.13 ปลุกความเชื่อความเลื่อมใสในศาสนาด้วยปัญญา

1.5.14 ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของศาสนาในชีวิตประจำวัน

1.5.15 สอดส่องป้องกันภัย และแก้ไขความเสียหายที่กระทบกระเทือน

ความมั่นคงของสถาบันศาสนา

1.5.16 ช่วยกันส่งเสริมหนุนบำรุงศาสนา

1.5.17 ไม่ทำลายปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุ และศิลปกรรมทางศาสนา

1.5.18 เผยแพร่ความรู้และปฏิบัติตามหลักศาสนา

1.5.19 เคารพเทิดทูนศาสนา ไม่กระทำการใด ๆ ในทางดูหมิ่นเหยียดหยาม

1.5.20 สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้นับถือศาสนาต่าง ๆ

1.5.21 สถาบันพระมหากษัตริย์

1.5.22 ศึกษาหาความรู้ ความเข้าใจอันดีเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์

1.5.23 รักษาและส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็น

ประมุข

1.5.24 สอดส่องป้องกันภัยและแก้ไขความเสียหายที่กระทบกระเทือนความมั่นคงของสถาบันพระมหากษัตริย์

1.5.25 แสดงความจงรักภักดี เทิดทูนพระเกียรติและเผยแพร่พระราชกรณียกิจ

1.5.26 ร่วมกันประกอบความดีเพื่อถวายเป็นพระราชกุศล โดยเฉพาะในวันสำคัญที่เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์

ค่านิยมที่ควรควรนิยม ประกอบด้วย (จิระศักดิ์ สงวนชีพ. 2542 : 28 ; อ้างอิงมาจาก ไกรนุช ศิริพุด. 2531 : 103)

1. ยึดมั่นในค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการ
2. ศึกษาหาความรู้เพิ่มพูนอยู่เสมอ
3. ยึดมั่นในค่านิยมแบบไทย ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาติ เช่น การแสดงความเคารพ การแต่งกาย ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ และศิลปะไทย

4. สุภาพอ่อนน้อม ถ่อมตน มีความคิดริเริ่ม
5. ยึดมั่นในอุดมการณ์ประชาธิปไตย

ค่านิยมที่ควรไม่ควรนิยม ประกอบด้วย

1. ความฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย โอ้อ้อ หูหรา
2. นิยมในศิลปวัฒนธรรมต่างชาติ
3. ถือว่าเงินสำคัญกว่าเกียรติ
4. เชื่อถือโชคกลาง ผีสาวเทวดา เครื่องรางของขลัง ไม่เชื่อตัวเอง
5. ชอบเสียงไซค์ แสวงหาโชคกลางจากการพนัน การเล่นแชร์
6. รักในความสนุกสนานเพลิดเพลินตามใจตั้กลับ สถานอาบอบนวด หรือแหล่งเร่รุ่มยั่วราตรี

7. นิยมยกย่องผู้มีอำนาจ ผู้มีทรัพย์ มีบริวาร และมีตำแหน่งหน้าที่

8. ชอบทำอะไรตามสบาย ตามใจตนเองจนขาดระเบียบวินัย

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า ค่านิยมเป็นเรื่องของความเชื่อในส่วนบุคคลที่สอดคล้องสัมพันธ์กับคุณธรรม จริยธรรมของบุคคล ดังนั้นในฐานะที่ควรเป็นเสมือนแบบอย่างของลูกศิษย์ ค่านิยมที่ควรควรยึดถือและพึงประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมกับอาชีพและการดำเนินชีวิตต่อไป

1.5 จรรยาบรรณของครู

สมคิด อ่อนน้อม (2541 : 3) ได้ให้ความหมายของจรรยาบรรณไว้ดังนี้

จรรยา หมายถึง ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ

บรรณ หมายถึง หนังสือ

จรรยาบรรณ หมายถึง หนังสือหรือเอกสารที่กล่าวถึงประพฤติ หรือข้อกำหนด กิริยาที่ควรประพฤติ

จรรยาบรรณของครู ก็คือ หนังสือหรือเอกสารที่ว่าด้วยกิริยาที่ครูควรประพฤติ ปฏิบัติ

จรรยาบรรณ จึงเป็นแบบแผนที่ตั้งคณวิชาชีพที่กำหนดขึ้น เพื่อควบคุมการปฏิบัติตนของสมาชิกในวิชาชีพนั้น ๆ อันเกิดจากความไม่สามารถควบคุมตนเองได้ จรรยาบรรณจึงมีการควบคุมจากภายนอกมากกว่าคุณธรรม

พระราชบัญญัติครูพุทธศักราช 2488 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2523 (ฉบับที่ 6) หมวด 3 มาตรา 28 กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า “ครูต้องมีจรรยาและมรรยาทอันดีงาม และอยู่ในวินัยตามระเบียบประเพณีครู ตามที่คุรุสภาจะได้วางไว้และตามระเบียบของสถานศึกษาที่ตนมีหน้าที่ทำการสอน” จนกระทั่ง พ.ศ. 2526 คุรุสภาได้ทำการปรับปรุงระเบียบ คุรุสภาว่าด้วยจรรยา มรรยาทตามระเบียบประเพณีของครู และระเบียบคุรุสภาว่าด้วยวินัยตามระเบียบประเพณีของครูให้เหมาะสมใหม่ และล่าสุดได้มีการปรับปรุงระเบียบดังกล่าวและได้ทำการประกาศใช้เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ.2539 โดยมีรายละเอียดว่าด้วยเรื่องจรรยาบรรณของครู ดังนี้ คือ (สมคิด อ่อนน้อม. 2541 : 4)

1. ครูต้องรักและเมตตาศิษย์ โดยให้ความเอาใจใส่ช่วยเหลือ ส่งเสริม ให้กำลังใจในการศึกษาเล่าเรียนแก่ศิษย์โดยเสมอหน้า
2. ครูต้องอบรม สั่งสอน ฝึกฝน สร้างเสริมความรู้ ทักษะ และนิสัยที่ถูกต้องดีงามให้เกิดกับศิษย์อย่างเต็มความสามารถ ด้วยความบริสุทธิ์ใจ
3. ครูต้องประพฤติ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ทั้งกาย วาจา และจิตใจ
4. ครูต้องไม่กระทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อความเจริญทางกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคมของศิษย์
5. ครูต้องไม่แสวงหาประโยชน์ อันเป็นอามิสสินจ้างจากศิษย์ ในการปฏิบัติหน้าที่ตามปกติ และไม่ใช้ศิษย์กระทำการใด ๆ อันเป็นการหาประโยชน์ให้แก่ตนโดยมิชอบ

6. ครูย่อมพัฒนาตนเอง ทั้งในด้านวิชาชีพ ด้านบุคลิกภาพ และวิสัยทัศน์ให้
ทันต่อการพัฒนาทางวิชาการ เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอยู่เสมอ

7. ครูย่อมรักและศรัทธาในวิชาชีพครู และเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพ
ครู

8. ครูพึงช่วยเหลือเกื้อกูลครูและชุมชนในทางสร้างสรรค์

9. ครูพึงประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้นำในการอนุรักษ์ และพัฒนาภูมิปัญญาและ
วัฒนธรรมไทย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ได้กำหนดจรรยา
บรรณครู ปี 2523 มี 3 หมวด 24 ข้อ ดังนี้คือ (สมคิด อ่อนนิม, 2541 : 6)

หมวดที่ 1 อุคมการณ์ของครู

1. ศรัทธาในอาชีพครู อุทิศตนเพื่อศิษย์และการศึกษา
2. ดำรงและเสริมสร้างเกียรติแห่งอาชีพครู
3. บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

หมวดที่ 2 เอกลักษณะของครู

1. อดทน รู้จักผ่อนปรนต่อปัญหา สามารถควบคุมอารมณ์ได้ในเวลาและนอก
เวลาสอน
2. รับผิดชอบต่อหน้าที่และต่อตนเองสามารถร่วมงานเป็นหมู่คณะได้
3. เอาใจใส่ต่อการเรียน ความประพฤติความเป็นอยู่และพิจารณาคุณค่าของ
ศิษย์แต่ละคนด้วยเหตุผล

4. ใฝ่หาความรู้ สืบค้น ปรับปรุงแก้ไขตนเองอยู่เสมอ และมีหัวใจหวงพรียใน
ด้านการอบรมสั่งสอน

5. ขยันหมั่นเพียร รู้จักคิดริเริ่ม

6. มีความยุติธรรมและทำให้ศิษย์เกิดความอบอุ่นใจ

7. ดำรงตนอย่างเรียบง่าย ประหยัดเหมาะสมกับสภาพอาชีพครู

8. เป็นผู้มีวัฒนธรรมและศีลธรรมตามศาสนาที่ตนนับถือ

9. สุภาพเรียบร้อย ประพฤติดีสม่ำเสมอ เหมาะสมเป็นตัวอย่างที่ดีของศิษย์

หมวดที่ 3 มาตรฐานการปฏิบัติตนของครู

1. ต้องรักษาความสามัคคี ชื่อเสียงของหมู่คณะ และสถานศึกษาที่สังกัดอยู่

2. ต้องไม่ลบหลู่คูหมีนศาสนา

3. ต้องรักษาชื่อเสียงให้ขึ้นชื่อว่าประพฤติชั่ว
 4. ไม่ละทิ้งการสอนอุทิศเวลาให้แก่ศิษย์และตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความ
 เสียสละ

5. ต้องรักษาความลับของศิษย์ เพื่อนร่วมงานและสถานศึกษา
 6. ต้องถือและปฏิบัติตามแบบธรรมเนียมที่ดีของสถานศึกษา
 7. ต้องประพฤติและปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต และเที่ยงธรรม
 โดยไม่เห็นแก่ประโยชน์อันมิชอบ

8. ต้องไม่ปิดบังอำพราง หรือบิดเบือนเนื้อหาสาระทางวิชาการ
 9. ต้องไม่คูหมีน เหยียดหยาม เพื่อนร่วมงานและบุคคลใด ๆ เชื้อพียงและไม่
 กระด้างกระเดื่องต่อผู้บังคับบัญชา ซึ่งสั่งการในหน้าที่ การงาน โดยชอบด้วยกฎหมายและ
 ระเบียบแบบแผนของสถานศึกษา

10. ต้องไม่เบียดบังใช้แรงงานหรือนำผลงานของศิษย์ไปเพื่อประโยชน์
 ส่วนตน

11. ต้องไม่นำหรือยอมให้นำผลงานทางวิชาการของตนไปใช้ทางทุจริต
 หรือเป็นภัยต่อมนุษยชาติ

12. ต้องไม่นำผลงานของผู้อื่นมาแอบอ้างเป็นผลงานของตน

สรุปได้ว่า ในการประพฤติปฏิบัติของครุมีอาชีพจำเป็นต้องให้เป็นไปตามจรรยาบรรณ
 ของครูซึ่งถือว่าเป็นหัวใจในการให้ครูถือปฏิบัติเพื่อส่งผลต่อการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดองค์
 ความรู้คู่คุณธรรมต่อไป

1.6 คุณลักษณะที่ดีของครูด้านคุณธรรม จริยธรรม

ประจง ประสานฉ่ำ (2541 : 51-52) กล่าวว่า การกิจหรือภาระหน้าที่ของครู คือ
 การพัฒนาเยาวชนในทุก ๆ ด้าน และในทางพุทธศาสนาเองก็ได้ยกย่องครูเป็นปูชนียบุคคล
 เป็นผู้นำโลก เป็นผู้นำทางวิญญาน หรือยกระดับปัญญาของมนุษย์ให้สูงขึ้น เป็นกัลยาณมิตร
 เป็นแบบอย่างของศิษย์ ฉะนั้นครูจึงควรมีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

1. เป็นผู้มึคุณธรรม
2. เป็นผู้มึวิญญานครู
3. เป็นผู้มึจริยธรรมครู

ประจง ประสานฉ่ำ (2541 : 58 ; อ้างอิงมาจาก วัลลภ กันทรัพย์. 2531 : 26) ได้
 ให้คุณลักษณะของครูที่ดีด้านคุณธรรม ว่าประกอบด้วย

1. ปิโย หมายถึง การทำตัวให้เป็นที่รักแก่ศิษย์และบุคคลทั่วไป
2. ครุ หมายถึง การเป็นบุคคลที่มีความหนักแน่น จิตใจมั่นคง ประกอบด้วยความรู้และนำเคารพ
3. วัชรา หมายถึง การเป็นผู้มีความมานะในการดัดเตือนสั่งสอนโดยไม่เกรงกลัวว่าใครจะเกลียดหรือโกรธ มีความเฉลียวฉลาดในการใช้คำพูด
4. วจนกขโม หมายถึง ความเป็นผู้มีความอดทนต่อด้อยคำ โดยมีเจตนาดีเป็นที่ตั้ง
5. คมกิริ กถกคตา หมายถึง การรู้จักสอนจากง่ายไปหายาก หรือมีความลึกซึ้งขึ้นโดยลำดับ
6. โนฏฐาเนนโยชાય หมายถึง การรู้จักแนะนำในทางที่ถูกที่ควรไม่แนะนำให้ออกนอกศูนย์กลาง

พระมหาอดิศร ธีรสีโล (2540 : 20) กล่าวถึงคุณลักษณะที่ดีของครูด้านคุณธรรมว่าควรประกอบด้วย

1. เป็นผู้มีความพอดี ไม่ขาด ไม่เกิน ความพอดี คือ ปฏิบัติอยู่ในทางสายกลาง ไม่มาก ไม่น้อย
2. เป็นผู้กระทำด้วยเจตนาดี ด้วยความบริสุทธิ์ใจและทำไปเพื่อสิ่งที่ดีงาม ไม่ใช่ทำด้วยการถูกบังคับ หรือด้วยผลประโยชน์ใด
3. เป็นผู้มีเหตุผล พอใจจะได้ปฏิบัติต่อผู้อื่น และเห็นประโยชน์ของผู้อื่นเป็นที่ตั้ง
4. เป็นผู้มุ่งสันติสุข หรือความสงบ ไม่ใช่มุ่งความสมบูรณ์พูนสุขเป็นที่ตั้ง
5. เป็นผู้มีความพอ รู้จักเสียสละเพื่อเห็นแก่ส่วนรวมและปฏิบัติตามข้อผูกพัน และหน้าที่ด้วยความเหมาะสมเป็นที่ตั้ง
6. เป็นผู้ที่มีนิสัยอันดีงามในการทำหน้าที่รับผิดชอบต่อหน้าที่และทำหน้าที่อย่างดีที่สุด
7. เป็นผู้ที่สามารถควบคุมแรงกระตุ้นและความอยากต่างๆเอาไว้ด้วยเหตุผล
8. เป็นผู้ปฏิบัติตนตามกฎหรือมาตรฐานทางจริยธรรมได้เหมาะสมแก่กาลเทศะอยู่เสมอ

การปฏิบัติตนในด้านคุณธรรม จริยธรรมตามคุณธรรมพื้นฐาน 4 ประการ ในพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

การปฏิบัติตนด้านคุณธรรม จริยธรรมตามคุณธรรมพื้นฐาน 4 ประการ ในพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นสิ่งที่ครู - อาจารย์ ควรยึดถือเป็นแนว

ปฏิบัติสำหรับตนเองทั้งในสถานศึกษาเพื่อเป็นแบบอย่างแก่ศิษย์ และนอกสถานศึกษาเพื่อเป็นแบบอย่างกับประชาชนโดยทั่วไป (พระมหาอดิศร ธีรสีโล. 2540 : 12) ประกอบด้วย

1. การรักษาความสัตย์ ความจริงต่อตนเอง ที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ เป็นธรรม พฤติกรรมทางด้านคุณธรรม ได้แก่

- 1.1 ความมีสัจจะในการพูดและการกระทำ
- 1.2 ความซื่อสัตย์สุจริตในการปฏิบัติงาน
- 1.3 ความจริงในการพูดและการปฏิบัติงาน
- 1.4 การประพฤติตนอยู่ในความดีและมีประโยชน์
- 1.5 ปฏิบัติตนด้วยความมีคุณธรรม

2. การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัตย์ ความดีนั้น พฤติกรรมด้านคุณธรรม ได้แก่

- 2.1 การรู้จักควบคุมอารมณ์ รู้จักควบคุมจิตใจ
- 2.2 การฝึกฝนตนเอง ความขยันหมั่นเพียร
- 2.3 การปรับตัว ฝึกหัดตัดสินใจแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องปรับปรุงตนเองให้เจริญก้าวหน้า

ก้าวหน้า

- 2.4 การรู้จักสร้าง ระวังรักษาบุคลิกภาพของตนเองอยู่เสมอ
- 2.5 ไม่เอาแต่ใจตนเอง ไม่คิดเอาแต่ได้

3. การอดทน อดกลั้น อดออม ที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัตย์สุจริต ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลประการใด พฤติกรรมด้านคุณธรรม ได้แก่

- 3.1 มีความอดทนในการปฏิบัติงาน
- 3.2 มีความขยันหมั่นเพียร อุทิศเวลาให้แก่งาน
- 3.3 ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ของตนให้เกิดผลดีด้วยความเอาใจใส่
- 3.4 ไม่ละทิ้งหน้าที่การงาน เข้มแข็ง ทนทาน ไม่หวั่นไหว
- 3.5 มีความมั่นใจในการปฏิบัติงาน มีจุดมุ่งหมายในการปฏิบัติงาน

4. การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง พฤติกรรมด้านคุณธรรม ได้แก่

3.1 มีความเสียสละตนเองในการปฏิบัติงาน เห็นความสำคัญของงานและส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว

- 3.2 มีใจกว้าง พร้อมทั้งจะรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนร่วมงาน และ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.3 การให้ความร่วมมือช่วยเหลือ และให้บริการแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.4 เห็นประโยชน์ของผู้อื่น และส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

3.5 พร้อมรับฟังความทุกข์ ความคิดเห็น ความต้องการ ของผู้ร่วมงานและ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สุขุม คำภู่อ่อน (2539 : 10-14 ; อ้างอิงมาจาก เสนีย์ มีทรัพย์. 2522 : 242-244)

ได้กล่าวถึงคุณธรรม และจริยธรรมของครูไว้เป็นการกำหนดแนวทางในการประพฤติปฏิบัติที่น่าสนใจ ดังนี้

คุณธรรมสำหรับครู ประกอบด้วย

1. มีความรู้เพียงพอและถูกต้องในระดับที่สอน
2. รับฟังความคิดเห็นและเคารพในเหตุผลของผู้อื่น
3. พิจารณาคุณค่าของนักเรียนแต่ละคนอย่างมีเหตุผล
4. ตัดสินใจลงโทษนักเรียนอย่างมีเหตุผล
5. ยืดหยุ่นต่อปัญหาต่างๆและหาทางแก้ไขด้วยสันติวิธี
6. มีความคิดริเริ่ม
7. นำวิธีการใหม่ๆมาใช้ปรับปรุงการทำงานของตน
8. มีความซื่อสัตย์ไม่ลำเอียง
9. มีอารมณ์มั่นคงและสามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ตลอดเวลา
10. ไม่คิดแสวงหาผลประโยชน์ทางวัตถุเกินความจำเป็น
11. ซื่อสัตย์สุจริตและจริงใจ
12. ภูมิใจในความสำเร็จของตน
13. ให้เกียรติแก่เพื่อนร่วมงานและบุคคลทั่วไป
14. ไม่ดูหมิ่นศาสนาอื่น
15. มีความเมตตาและสนใจเด็กเป็นรายบุคคล
16. รักษาความลับของนักเรียน
17. เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือนักเรียนตามเห็นสมควร
18. เสียสละเพื่อประโยชน์ของสังคม
19. ไม่อาฆาตพยาบาทนักเรียน
20. ให้ความไว้วางใจแก่เพื่อนร่วมงาน

จริยธรรมสำหรับครู ประกอบด้วย

1. ประพฤติตนดีสม่ำเสมอ
2. ดำรงชีวิตและปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีของชุมชน
3. ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคมในด้านศีลธรรม วัฒนธรรม

กิจนิสัย สุขนิสัย และอุปนิสัย

4. นำนักเรียนให้พ้นจากทางเสื่อม
5. ไม่ทำโทษนักเรียนจนเกินกว่าเหตุ
6. เป็นคนตรงต่อเวลา
7. สร้างความก้าวหน้าในอาชีพตามความสามารถของตน
8. เว้นการกระทำผิดเรื่องชู้สาว
9. รักษาชื่อเสียงและค่านิยมของโรงเรียนและคณะครู
10. ทำงานเป็นหมู่คณะได้ดี
11. ให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนร่วมอาชีพเดียวกัน
12. รับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
13. รับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง
14. มีอารมณ์ขันแต่ไม่ตลกเหลวไหล
15. แต่งกายเรียบร้อยเสมอ
16. มีระเบียบวินัย
17. มีกิริยาจาสุภาพอ่อนโยน ยิ้มง่าย
18. แสดงกิริยาจาสุภาพ ใช้ภาษาสุภาพและถูกต้อง
19. วางตนเหมาะสมเข้ากับชนทุกชั้น
20. ปฏิบัติตนได้เหมาะสมกับโอกาสและสถานที่
21. สร้างความสัมพันธ์และความสามัคคีอันดีระหว่างครูและผู้ปกครอง
22. แนะนำให้นักเรียนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์
23. ส่งเสริมให้นักเรียนมีความเมตตา กรุณา อ่อนน้อม ซื่อสัตย์ และสุภาพ

อ่อนโยน

24. ไม่ให้นักเรียนทำในสิ่งที่เกินความสามารถและเกินความศรัทธา
25. ปฏิบัติกับนักเรียนได้เหมาะสมกับเพศและวัย
26. ทำหน้าที่การงานด้วยความรวดเร็วและถูกต้อง

27. รู้จักวิพากษ์วิจารณ์เพื่อปรับปรุงการศึกษา และการงานด้วยถ้อยคำที่สุภาพไม่ทำให้ผู้อื่นเสียกำลังใจ
28. สร้างชื่อเสียงและเกียรติคุณให้กับตนเอง เพื่อนร่วมงานและสถาบัน
29. หลีกเลียงสิ่งทีก่อให้เกิดความแตกร้างในหมู่คณะ
30. ใช้กลวิธีสอนที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้จริง ประกอบด้วยคุณธรรมซึ่งสามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันอย่างมีความสุข

จากการศึกษาความหมายของคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยม หลักคุณธรรม ตลอดจนพฤติกรรมการปฏิบัติตนในด้านคุณธรรม จริยธรรมของครู จากนักวิชาการและประชาชนผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญต่างๆแล้วจะเห็นได้ว่าคุณธรรม จริยธรรมของครู เป็นสิ่งสำคัญที่ครูจะต้องยึดถือปฏิบัติทั้งในฐานะที่เป็นแบบอย่างของศิษย์ และในฐานะที่สังคมให้การยกย่องว่าเป็น “บุรุษนิยบุคคล” ให้เป็นครูมืออาชีพในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ต่อไป

1.7 ทักษะการปฏิบัติตนของครู

ครู คือ ผู้ที่จะต้องประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์แก่สังคมชุมชนและสถาบัน ดังนั้นในการปฏิบัติตนของครูเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งทักษะการปฏิบัติตนของครู มี 35 ประการ ดังนี้ (คำหามาน คนใจ. 2544 : 249-300)

1. เอาใจใส่ดูแลและพัฒนาสุขภาพกายเป็นปกตินิสัย

ร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์เป็นพื้นฐานของชีวิตและการงาน ครูต้องเอาใจใส่ดูแลสุขภาพกายของตนเป็นปกตินิสัย ปฏิบัติตนให้ปลอดภัยและห่างไกลจากอุบัติเหตุและโรคภัย นอกจากนี้เอาใจใส่ดูแลร่างกายตนเองตามหลักวิชาแล้วครูต้องไปให้แพทย์ตรวจสุขภาพเป็นประจำตามสมควรแก่วัยและสภาพของร่างกาย เช่น ปีละครั้ง สองปีต่อครั้ง เป็นต้น การมีสุขภาพกายที่สมบูรณ์นอกจากทำให้ตัวเองมีความสุข มีบุคลิกดีแล้ว ยังทำให้งานและกิจการต่าง ๆ คล่องตัวประสบความสำเร็จทำให้เป็นที่ยอมรับนับถือของสังคมและผู้ร่วมงาน ศิษย์ทุกคนต้องการเรียนกับครูที่มีสุขภาพกายสะอาดแข็งแรงและสมบูรณ์เป็นปกติ

2. เอาใจใส่ดูแลและพัฒนาสุขภาพจิตเป็นปกตินิสัย

สุขภาพจิตที่ดีเป็นพื้นฐานสำคัญของชีวิต ทำให้มีความสุขทั้งชีวิตส่วนตัวและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ทำให้มีบุคลิกภาพดี จะทำการงานสิ่งใดหรือเข้าสมาคมใดก็เชื่อมั่นและมั่นคงมีแนวโน้มจะประสบความสำเร็จ เป็นที่นิยมนับถือของผู้อื่นใคร ๆ ก็อยากร่วมงานและสมาคมด้วยศิษย์ทุกคนอยากเรียนกับครูที่มีสุขภาพจิตดี ซึ่งมักแสดงออกในทางบวก เช่น ยิ้มแย้มแจ่มใส พุดจาไพเราะใจเย็น ไม่โกรธ ไม่หงุดหงิด ไม่วิตกกังวล เป็นต้น

ตรงกันข้ามกับครูที่สุขภาพจิตไม่ดี ซึ่งมักแสดงออกในทางลบ เช่น คุณค่ากล่าว ขี้บ่น หมั่นหมอง ซึมเศร้า หงุดหงิด อิจฉา ระแวง โกรธง่าย ใจร้อน วู่วาม ผูกใจเจ็บแค้น จดจำ ความผิดของผู้อื่น เป็นต้น

3. รับประทานอาหารและดื่มให้ถูกสุขลักษณะ

อาหารและเครื่องดื่มที่บริโภคทำหน้าที่หล่อเลี้ยงบำรุงร่างกายให้ดำรงชีวิตอยู่ได้รวมทั้งซ่อมแซมร่างกายส่วนที่บกพร่องเสียหรือจากโรคภัย แม้ว่าการรับประทานอาหารเป็นธรรมชาติของมนุษย์ คนเราต้องรับประทานอาหารและดื่มให้ถูกสุขลักษณะ มิฉะนั้นจะเกิดผลเสียต่อสุขภาพกายและจิตใจ เช่น ทำให้อ้วนหรือผอมเกินไป ทำให้เจ็บป่วย ซึ่งส่งผลกระทบต่อดำรงชีวิตและการปฏิบัติงาน ศิษย์ทุกคนต้องการเรียนกับครูที่มีสุขภาพดี ร่างกายสมบูรณ์ ไม่มีโรคประจำตัว ครูจึงต้องเอาใจใส่และระมัดระวังในการรับประทานอาหารและดื่ม

4. ออกกำลังกายเป็นประจำ

การออกกำลังกายเป็นประจำเป็นประโยชน์ต่อสุขภาพ ทำให้กล้ามเนื้อและอวัยวะต่างๆ ยืดหยุ่น ปอด และหัวใจได้สูดฟอกโลหิตมากกว่าปกติ มีการขับเหงื่อออกจากร่างกายมากกว่าปกติ ทำให้เคลื่อนไหวไปมาคล่องแคล่ว ทำให้จิตใจแจ่มใสเบิกบาน เพลิดเพลิน คลายเครียด ถ้าออกกำลังกายเป็นหมู่คณะด้วยเกมกีฬาทำให้เกิดความรักหมู่คณะและเคารพกฎกติกา ครูควรปฏิบัติกิจกรรมที่เป็นการออกกำลังกายเป็นประจำวันหรือประจำสัปดาห์อย่างสม่ำเสมอ ยกเว้นเวลาเจ็บป่วย

5. พักผ่อนหย่อนใจให้มีคุณค่า

การพักผ่อนทั้งร่างกายและจิตใจเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิต เพราะทำให้ร่างกายและจิตใจได้หยุดพัก ปรับเปลี่ยนกระบวนการ เป็นการเพิ่มพูนศักยภาพให้แก่ตนเอง คนที่พักผ่อนหย่อนใจเป็นย่อมได้รับคุณค่าทั้งด้านสุขภาพกายจิตใจอารมณ์และสังคม ทำให้มีสุขภาพดี มีบุคลิกภาพดีมีอารมณ์แจ่มใส ความจำดี คิดและตัดสินใจแก้ปัญหาต่างๆ ได้ดี นอกจากนี้ยังได้ความรู้และทักษะตามลักษณะของการพักผ่อนหย่อนใจ เช่น การดูนกทำให้เข้าใจเรื่องนก การฟังเพลงทำให้เข้าใจเรื่องเพลง การอ่านหนังสือและดูภาพยนตร์ทำให้ได้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่างๆ เป็นต้น ซึ่งเป็นประโยชน์ต่องานในหน้าที่ของครูอีกด้วย

6. แต่งกายสะอาดเรียบร้อยสุภาพและเหมาะสม

การแต่งกายเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพ ครูควรแต่งกายโดยยึดหลัก 4 ประการคือ สะอาด เรียบร้อย สุภาพ และเหมาะสม กล่าวคือสวมใส่เสื้อผ้า รองเท้า ถุงเท้า

และเครื่องแต่งกายที่สะอาด เรียบร้อย โดยที่สิ่งของเหล่านั้นไม่จำเป็นต้องมีชื่อติดตามแพ้นั้นหรือราคาแพง แต่งกายให้สุภาพและเหมาะสมกับกาลเทศะและโอกาส คนที่แต่งกายได้ตามที่กล่าว ข่อมคูดีมีสง่า นามิมน นำมาซึ่งความพึงพอใจของผู้พบเห็นหรือผู้ร่วมสมาคม ศิษย์ข่อมพึงพอใจจะเรียนกับครูที่แต่งกายดีมีความสะอาด สุภาพและเรียบร้อย อีกประการหนึ่งการแต่งกายของครูข่อมเป็นแบบอย่างของศิษย์โดยปริยาย

7. พุคจาปราศรัยด้วยปิยวาจา

ในแต่ละวันคนเราต้องพูดคุยกับผู้อื่นหลายคนหลายประโยคหลายเรื่อง ทุกคนที่อยู่ในฐานะ “ผู้ฟัง” ข่อมต้องการฟังปิยวาจา คือการพูดที่ถูกต้อง เช่น น้ำเสียงไพเราะ ชัดเจน พูดความจริง สะท้อนความจริง ให้กำลังใจ ให้เกียรติ มีความสุภาพทั้งถ้อยคำน้ำเสียงและท่าทีการพูดด้วยปิยวาจาข่อมเป็นที่รักและนิยมนของผู้ฟัง ศิษย์ทุกคนรวมทั้งผู้บริหาร บุคลากรอื่น ๆ ในสถานศึกษาและพ่อแม่ ผู้ปกครอง ล้วนต้องการฟังปิยวาจาจากครู และศิษย์ก็อยากเรียนกับครูที่ใช้ปิยวาจาเป็นปกตินิสัยมากกว่ากับครูที่ “พูดไม่เข้าหู” หรือพูดในทางลบ

8. การปฏิบัติตนอยู่ในทางสายกลาง

ทำตัวให้ “พอดี” กับฐานะความเป็นอยู่ กาลเทศะและบริบทแวดล้อมไม่ “สุดโต่ง” ไปทางใดทางหนึ่ง เกี่ยวข้องกับทุกเรื่องในชีวิตและการทำงาน เช่น การแต่งตัว การกินอยู่ การแสวงหาและใช้จ่ายทรัพย์สิน การเดินทางและการใช้ยานพาหนะการเลือกที่อยู่อาศัย การปฏิบัติกิจทางศาสนา การเก็บออมและบริจาคทรัพย์สิน การเล่นและพักผ่อนหย่อนใจ การปฏิบัติตนกับเพื่อนบ้านและญาติมิตร ฯลฯ กล่าวโดยสรุปคือเป็นผู้ “อยู่กินเหมาะสมกับฐานะ” ผู้ทำตัว “พอดี” ข่อมคูดี เป็นที่นิยมนับถือของผู้พบเห็นและเป็นผลดีต่อตนเอง ทั้งในทางร่างกาย จิตใจอารมณ์ เศรษฐกิจและทางสังคม นอกจากนี้เป็นผลดีต่อตนเองแล้ว การปฏิบัติตนในทางสายกลางของครูยังเป็นแบบอย่างแก่ศิษย์อีกด้วย

9. ปฏิบัติตนเหมาะสมตามมารยาทสังคมไทยและสากล

การอยู่ร่วมกันในสังคมต้องมีกฎกติกา มารยาทเป็นกติกาสังคมอย่างหนึ่ง แต่ละสังคมมีมารยาทที่ผู้คนถือปฏิบัติมารยาทส่วนใหญ่แสดงถึงการให้เกียรติและเคารพผู้อื่น การทำตามมารยาทจึงทำให้ผู้เกี่ยวข้องพึงพอใจ ปัจจุบันนี้สังคมไทยถือปฏิบัติทั้งมารยาทไทยและมารยาทสากล ครูต้องรู้จักและปฏิบัติตนให้ถูกต้องเหมาะสมตามมารยาทไทยและมารยาทสากล นอกจากนี้เป็นผลดีต่อตนเองแล้วยังเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์อีกด้วย

10. ปฏิบัติตนตามหลักธรรมและประเพณีของศาสนาที่ตนนับถือ

ศาสนาเป็นพื้นฐานของชีวิตและสังคม หลักธรรมของศาสนาเป็นรากฐานค้ำจุน

โลก คนดีย่อมปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาของตนเป็นปกตินิสัย แต่ละศาสนามีหลักธรรม และแนวปฏิบัติสำหรับบุคคลทั่วไปในการปฏิบัติประจำวัน ประจำสัปดาห์และประจำฤดูกาล เช่น การสวดมนต์ การไหว้พระ ทำบุญ ทำละหมาด สาราภบาป การที่ครูปฏิบัติตนตาม หลักธรรมของศาสนา นอกจากเป็นผลดีต่อตนเองและสังคมแล้วยังเป็นแบบอย่างที่ดี ทำให้ ศิษย์และผู้คนในสังคมนิยมนับถือ ถ้าทำเป็นประจำด้วยความสุจริตก็จะทำให้เกิดความเคารพ และเลื่อมใสศรัทธาสูงขึ้นตามลำดับ

11. ปฏิบัติตนตามกฎหมายและกฎเกณฑ์สังคม

หลักธรรมของศาสนาเป็นเครื่องกำกับโลก กฎหมายเป็นเครื่องกำกับสังคม คนดีย่อมปฏิบัติตามกฎหมาย ตลอดจนกฎเกณฑ์ของสังคม เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี ระเบียบ กติกาข้อห้าม บางอย่างถือปฏิบัติทั่วไปในวงกว้าง บางอย่างปฏิบัติกันเฉพาะถิ่น เฉพาะกลุ่ม ไม่ว่าจะอยู่ในท้องถิ่นหรือสังคมใดควรปฏิบัติตนให้ถูกต้องเหมาะสมตาม กฎหมายและตามกฎเกณฑ์ของสังคมและของท้องถิ่นนั้น ๆ การปฏิบัติตามกฎหมายและ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ เป็นพฤติกรรมของคนดี ทำให้เป็นที่เคารพนับถือและไว้วางใจของคนในสังคม ครูที่ปฏิบัติได้เช่นนั้นย่อมได้รับประโยชน์อันเป็นความสุขความเจริญส่วนตนและเป็นแบบ อย่างที่ดีแก่ศิษย์และบุคคลทั่วไปอีกด้วย

12. เอาใจใส่และรับผิดชอบต่อตนเองและครอบครัว

คนเรามีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อตนเองและครอบครัวเพื่อให้อยู่รอดอยู่ดีกินดี และไม่สร้างปัญหาต่อผู้อื่น มนุษย์มีวิสัยทัศน์ที่ต้องพึ่งพาผู้อื่นยาวนานกว่าสัตว์อื่น ๆ คนเราจึงมี วัฒนธรรมพึ่งพาอาศัยกัน ผู้คนในบางสังคมมักหวังพึ่งพาอาศัยความช่วยเหลือจากผู้อื่น แม้ว่ามี คำสอน “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” คนไทยส่วนหนึ่งก็ยังหวังพึ่งพาผู้อื่นอยู่เสมอ หน้าที่อย่างหนึ่ง ของครูคือ ฝึกสอนให้คนสามารถพึ่งตนเอง ครูจึงต้องเป็นแบบอย่างของการพึ่งตนเอง โดยรับผิดชอบต่อตนเองและครอบครัวให้อยู่รอดปลอดภัยและอยู่ดีกินดีตามสภาพและพัฒนา ขึ้นไปตามลำดับ จนมีศักดิ์ศรีเป็นที่ยอมรับนับถือของสังคม ถ้าครูเป็นที่พึ่งของตนเองและ ครอบครัวไม่ได้ก็ยากที่จะเป็นที่พึ่งของศิษย์และยากจะเป็นครูที่พึงประสงค์ของศิษย์

13. จัดการเศรษฐกิจส่วนตัวและครอบครัวอย่างมีประสิทธิภาพ

การดำรงชีวิตและการทำงานต้องอาศัยปัจจัยต่าง ๆ บางอย่างผลิตได้ด้วยตนเอง แต่หลายอย่างต้องซื้อ จ้าง จัดหาหรือนำมาจากที่อื่น ซึ่งทำให้เกิดรายจ่าย บุคคลและครอบครัว มีทั้งรายรับและรายจ่าย ถ้าจัดให้มีความสมดุลระหว่างรายรับกับรายจ่าย บุคคลและครอบครัว นั้นก็ไม่ขาดแคลนปัจจัย ทำให้ดำรงชีวิตอยู่อย่างสะดวกสบาย และมีโอกาสจะมีความสุขมาก

กว่าผู้ที่มีรายรับรายจ่ายไม่สมดุล ครูจึงควรมีความรู้และจัดการเศรษฐกิจส่วนตัวและของครอบครัวให้มีประสิทธิภาพทำให้มีความสมดุลระหว่างรายรับรายจ่ายและผลที่เกิดจากการรับจ่ายนั้น ถ้าไม่สามารถทำได้ครูจะพบปัญหาต่าง ๆ เช่น เป็นหนี้ ขาดแคลนปัจจัยที่จำเป็นขาดความสะดวกสบาย เสื่อมเสียศักดิ์ศรี ส่งผลเสียต่อชีวิต และการทำงาน

14. ร่วมกิจกรรมสังคมกับชุมชนตามความเหมาะสม

ในฐานะสมาชิกของสังคม ครูต้องร่วมทำกิจกรรมสังคมกับชุมชนและผู้อื่นตามสมควรแก่ฐานะ ความรู้ ความสามารถ สุขภาพ เวลา สถานที่และบริบทอื่น ๆ ทำให้เกิดความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของสินทรัพย์และกิจกรรม สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างครูกับผู้อื่นที่ร่วมกิจกรรม ทำให้เกิดความเข้าใจบุคคลอื่น ๆ ในชุมชนและสังคม ไม่ว่าจะในสังคมเมืองหรือในสังคมชนบท ครูอาจารย์ส่วนใหญ่ยังเป็นที่ยอมรับนับถือจากคนในชุมชนว่าเป็นผู้นำทางปัญญา ถ้าครูร่วมกิจกรรมทางสังคมกับชุมชนก็จะทำให้ชุมชนรู้สึกเป็นกันเอง นับถือและเชื่อมั่นยิ่งขึ้น รวมทั้งให้ความร่วมมือกับทางสถานศึกษา ทั้งในด้านปัจจัยอุดหนุนและความร่วมมือในการจัดการเรียนรู้

15. ปฏิบัติต่อบุคคลอื่นด้วยอัธยาศัยไมตรี

การปฏิบัติต่อบุคคลอื่นด้วยการแสดงอัธยาศัยไมตรีเป็นวัฒนธรรมของผู้เจริญ ทำให้คนเราอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและสร้างสรรค์ ผู้ที่ปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยอัธยาศัยไมตรีย่อมได้รับผลดีตอบสนอง เช่น เป็นที่เคารพนับถือและได้รับความร่วมมือจากคนในสังคม ครูที่ปฏิบัติตนด้วยอัธยาศัยไมตรีอยู่เสมอเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ในด้านความประพฤติและจริยธรรม ทำให้คำสอนของครูมีคุณค่าเป็นที่น่าเชื่อถือ ไม่เป็นเพียงคำสอนในห้องเรียนหรือสอนตามตำราเท่านั้น

16. ยิ้มแย้มแจ่มใสและรื่นรมย์อยู่เสมอ

ผู้ที่แสดงสีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใสและทำตัวรื่นรมย์เป็นที่พึงพอใจของผู้พบเห็น ใบหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใส บุคลิกท่าทางที่สบายใจเหมือนกับดอกไม้สดที่เห็นแล้วสบายใจตรงกันข้ามกับสีหน้าที่ท่าทางหดหู่หม่นหมอง การแสดงออกให้มีสีหน้าที่ท่าทางยิ้มแย้มแจ่มใสต้องเริ่มต้นที่ความคิดและจิตใจที่สะอาด ไม่เห็นแก่ได้ ไร้ความวิตกกังวล ผู้ใดทำจิตใจให้อยู่ในภาวะเช่นนี้ได้ย่อมมีความสุขและพร้อมที่จะเผื่อแผ่ความสุขแก่ผู้อื่น งานของครูต้องเกี่ยวข้องกับผู้อื่น โดยเฉพะศิษย์หรือผู้เรียนวันละมากมายหลายคน ครูที่ยิ้มแย้มแจ่มใสกับศิษย์ ถึงแม้ยังไม่ทำอะไรเลย ก็ถือได้ว่าหยิบยื่นความรู้สึกที่ดีให้แก่ศิษย์แล้ว ครูที่แสดงออกเช่นนี้ย่อมเป็นที่พึงประสงค์ของศิษย์ทำให้ศิษย์อยากมาร่วมเรียนรู้และร่วมคิดร่วมทำกิจกรรม

ต่าง ๆ ส่งผลให้ศิษย์นั้นเกิดการพัฒนาได้ดีกว่าในสถานการณ์อื่น ๆ

17. ปฏิบัติตนและปฏิบัติงานตรงต่อเวลาและการนัดหมาย

การตรงต่อเวลาและการนัดหมายสะท้อนความจริงใจความมีวินัยและความซื่อสัตย์ของบุคคล เวลาที่นัดหมายเป็นข้อตกลงระหว่างบุคคลอย่างน้อย 2 คน การทำได้ตามที่นัดหมายแสดงถึงความซื่อสัตย์ต่ออีกฝ่ายหนึ่ง เพราะเป็นการนึกถึง “ใจเขา” การตรงต่อเวลาเป็นการพิสูจน์ความซื่อสัตย์และความมีวินัยที่ง่ายที่สุดถ้าทำเรื่องง่าย ๆ อย่างนี้ไม่ได้ก็ยากที่จะซื่อตรงและมีวินัยต่อถูกศึกษาหรือทำเรื่องอื่น ๆ ที่ยากกว่านี้ คนที่ตรงต่อเวลาและการนัดหมายย่อมได้รับความเคารพนับถือจากผู้อื่นที่ร่วมนัดหมาย เป็นบุคคลที่ผู้อื่นเชื่อถือและหวังพึ่งพาอาศัยได้ ครูที่ตรงต่อเวลานอกจากได้รับความนิยมนับถือจากศิษย์และผู้ร่วมงานอื่น ๆ แล้ว ยังเป็นแบบอย่างการฝึกสอนจริยธรรมที่ดีแก่ผู้เรียนอีกด้วย

18. เชื่อมั่นและภูมิใจในตนเองและวงศ์ตระกูล

ความเชื่อมั่นในตนเองทำให้คนเรามีความรู้ เข้มแข็ง มีกำลังใจพร้อมจะเผชิญกับปัญหาและภาระกิจต่าง ๆ ความภาคภูมิใจในตนเองทำให้มีความกล้าที่จะเปิดเผยตนเองและคบหาสมาคมกับผู้อื่น คำว่า “ตนเอง” ในที่นี้หมายรวมถึงครอบครัวและวงศ์ตระกูลของตนด้วย ผู้ที่เชื่อมั่นและภูมิใจในตนเองย่อมมีบุคลิกดีมีสง่า น่านิยม เพราะได้สะท้อนพลังแห่งความเชื่อมั่นและความภูมิใจออกมาทางสีหน้า ท่าทางและกิริยาอาการ คนที่เชื่อมั่นในตนเองย่อมพึ่งตนเองได้ มีโอกาสและส่วนเกินที่จะเผื่อแผ่ช่วยเหลือผู้อื่นได้ คนที่มีความเชื่อมั่นในตนเองย่อมทำอะไรได้ดีและประสบความสำเร็จ ศิษย์ทุกวัยมีความพอใจที่จะเรียนกับครูที่มีความเชื่อมั่นในตนเองมากกว่ากับครูที่ไม่เชื่อมั่นในตนเอง

19. ประเมินตนเองได้ถูกต้องตามที่เป็นจริง

คนส่วนมากมักประเมินผู้อื่นมากกว่าประเมินตนเอง เมื่อประเมินตนเองมักตีค่าไม่ค่อยตรงตามความเป็นจริง อาจประเมินต่ำกว่าหรือสูงกว่าที่เป็นจริง การประเมินเช่นนี้อาจทำให้ตัดสินใจผิดพลาด ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น เช่น ถ้าประเมินค่าตนเองสูงกว่าที่เป็นจริง ก็มักคุยโว โอ้อวด ทำให้ผู้อื่นไม่ชอบ หรือถ้าประเมินตนเองต่ำ ก็มักไม่มั่นใจ ไม่กล้าอาสางาน ไม่กล้าเข้าสมาคม การประเมินตนเองเป็นทักษะอย่างหนึ่งของชีวิต ทำให้รู้จักและเข้าใจตนเองมากขึ้น ทำให้ปรับปรุงแก้ไขตนเองได้ตรงตามความเป็นจริง ครูที่ประเมินตนเองได้ตรงตามความเป็นจริงย่อมสามารถประเมินศิษย์และผู้อื่นได้ตรงตามความเป็นจริงด้วย

20. มองธรรมชาติชีวิตและสังคมอย่างรอบคอบและรอบด้าน

แม้ว่าคนเราต้องพึ่งตนเองเป็นหลัก แต่การดำรงชีวิตให้มีความสุขต้องพึ่งพา

บริบทและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ บุคคลอื่น ธรรมชาติและสังคม ดังนั้นเราต้องเข้าใจบุคคล ธรรมชาติและสังคมให้ถูกต้องตรงตามที่เป็นจริง เพื่อให้เกิดความเข้าใจดังกล่าว จึงต้อง “มอง” และ “อ่าน” บุคคลอื่น ธรรมชาติและสังคมอย่างรอบคอบรอบด้านหลายแง่มุม อย่างน้อยก็มองสองด้านที่คู่หรือตรงกันข้าม ก่อนจะประเมินค่าตัดสินใจและเลือกปฏิบัติ จะชอบหรือชังใครต้องเกิดจากความเข้าใจในตัวบุคคลนั้นอย่างถ่องแท้แน่ชัด ไม่ใช่จากความรู้สึกหรือจากคำนิทา ครูต้องมีความรอบคอบในการมองชีวิตธรรมชาติและสังคมไม่ยึดติด ไม่ใจแคบ ไม่รีบด่วนตัดสินใจต้องถือหลักว่าคนทุกคนของทุกสิ่งมีชีวิตมีศักยภาพมีโทษมีดี มีสว่าง ก่อนตัดสินใจเรื่องใด ๆ ต้องมีมุมมองและข้อมูลที่เพียงพอ และควรฝึกสอนเรื่องนี้ แก่ศิษย์ด้วย

21. มองธรรมชาติชีวิตและสังคมในด้านดีงาม

การมองธรรมชาติ ชีวิตและสังคมในด้านดีงาม เรียกว่า “การมองโลกในแง่ดี” ถึงแม้ว่าเราต้องพึ่งพาธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและสังคม แต่ความสุขความทุกข์ที่แท้จริงนั้น เกิดขึ้นจากจิตใจของแต่ละคน ขณะที่ฝนตก บุคคลหนึ่งมีความสุขเพราะมองฝนในด้านความชุ่มน้ำต่อชีวิต แต่คนหนึ่งอาจมีทุกข์เพราะมองฝนเป็นอุปสรรคของการเดินทาง คนเราทุกคน ต้องการความสุข การมองโลกในแง่ดีเป็นการลดทุกข์และสร้างสุขวิธีหนึ่งไม่ว่าฝนตก แดดออก น้ำท่วม ฝนแล้ง หก ลม หนาว ฟ้าผ่า ฯลฯ ถ้ามองในด้านดีก็จะหายเครียด คนมองโลกในแง่ดีย่อมมีความสุขกว่าคนมองโลกในแง่ร้าย ครูควรฝึกสอนศิษย์ให้มองโลกในแง่ดีด้วย

22. มีอารมณ์ขันและแสดงออกอย่างเหมาะสม

อารมณ์เป็นส่วนหนึ่งของชีวิต เป็นพื้นฐานของการแสดงออก ถ้าอารมณ์ดีก็แสดงออกดี อารมณ์ขันเป็นทั้งเหตุและผลของจิตใจที่แจ่มใส กล่าวคืออารมณ์ขันทำให้จิตใจแจ่มใส และจิตใจที่แจ่มใสทำให้มีอารมณ์ขัน คนที่มีอารมณ์ขันมักมีอารมณ์ดี หน้าตาอิ้มแย้มแจ่มใส เสริมบุคลิกให้น่าคบหาสมาคม ครูมีอารมณ์ขันย่อมเป็นที่พึงประสงค์ของศิษย์ เพราะสร้างเสริมบรรยากาศให้สนุกสนาน ผ่อนคลายความเครียดในการเรียน อารมณ์ขันมี 2 ระดับ คือแบบพื้น ๆ กับแบบลุ่มลึกแบบหลังนี้ต้องใช้ปัญญาเพื่อ “ขบคิด” เมื่อ “ขบแตก” จึงจะเกิดอารมณ์ขัน เพื่อสร้างเสริมสุขภาพจิต ครูควรมีอารมณ์ที่แจ่มใสและมีอารมณ์ขันอย่างฉลาด สุภาพไม่ดูหมิ่นล้อเลียนผู้อื่น พร้อมกันนั้น ครูต้องฝึกสอนศิษย์ให้มีอารมณ์ขันอย่างฉลาด สุภาพและไม่ดูหมิ่นล้อเลียนผู้อื่นด้วย

23. มีวิสัยทัศน์และมองกว้างมองไกล

วิสัยทัศน์คือความหวังอันงดงามในอนาคตมีความเป็นไปได้และประเมินได้

เป็นสิ่งสะท้อนระดับของปัญญาและความรู้ วิสัยทัศน์ที่ชัดเจนกว้างไกลกลุ่มเล็กสอดคล้องกับ ข่าวดสารข้อมูลย่อมเป็นประโยชน์ต่อชีวิตและงานของผู้นั้น ครูบางคนอาจกำหนดวิสัยทัศน์ว่า “นับแต่นี้ 10 ปี ข้าพเจ้าจะเป็นครูเชี่ยวชาญพิเศษ” ครูต้องมองการณ์ต่างๆ ให้กว้างไกลและมีวิสัยทัศน์ในเรื่องต่างๆ ทั้งเรื่องส่วนตัว ครอบครัวและการงานคนมองการณ์ไกลและกำหนดวิสัยทัศน์ได้เหมาะสมย่อมประสบความสำเร็จและมีความสุข การสร้างวิสัยทัศน์ที่เหมาะสมเป็นจุดหมายประการหนึ่งของการพัฒนาคน ครูจึงต้องสามารถสร้างวิสัยทัศน์และฝึกสอนศิษย์ให้สร้างวิสัยทัศน์ได้อีกด้วย

24. ใฝ่รู้ใฝ่เรียนและพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

การใฝ่รู้ใฝ่เรียนและพัฒนาตนเองเป็นคุณสมบัติที่ดีของคนทุกอาชีพ สำหรับอาชีพครูจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพัฒนาตนเองและใฝ่รู้ใฝ่เรียนอยู่ตลอดเวลา เพราะงานของครูคือการพัฒนาคนให้พัฒนาตนเอง ครูต้องปฏิบัติให้เกิดผลดีต่อตนเองในด้านเพิ่มพูนความรู้และทักษะ พัฒนาเจตคติ สร้างเสริมวิสัยทัศน์ ขณะเดียวกันก็เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ด้วย การใฝ่รู้ใฝ่เรียนและการพัฒนาตนเองย่อมขึ้นอยู่กับสภาพ ปัญหา ความสนใจของแต่ละคน โดยทั่วไปแล้วครูควรพัฒนาตนเองในด้านความรู้และทักษะของวิชาชีพครูและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะความเคลื่อนไหวและพัฒนาการของวิชาที่ตนสอน พฤติกรรมและกิจกรรมการพัฒนาตนเองและการใฝ่รู้ใฝ่เรียนมีหลากหลาย ครูอาจเลือกได้ตามสภาพแวดล้อมและความเหมาะสม

25. ประเมินค่าโดยใช้ข้อมูลและเหตุผล

คนส่วนมากมักประเมินค่าบุคคลและสิ่งต่างๆ โดยอาศัยความเคยชินจากประสบการณ์และความรู้สึกไม่ค่อยใช้เหตุผลและข้อมูลเท่าที่ควร การประเมินโดยไม่ใช้เหตุผล หลักวิชาหรือข้อมูลประกอบ เมื่อตัดสินใจปฏิบัติไปแล้วนอกจากไม่เกิดผลดีเท่าที่ควร อาจกลายเป็นผลเสียต่อตนเองอีกด้วย อย่างกรณีเพียงไม่ชอบหน้าบุคคลเพราะมีความรู้สึกอย่างนั้น บางทีบุคคลนั้นอาจจะเป็นคนดีและพร้อมจะช่วยเหลือผู้อื่น ครูควรฝึกตนเองในการประเมินค่าบุคคลและสิ่งของโดยใช้เหตุผลหลักวิชาและข้อมูลเป็นองค์ประกอบ และฝึกสอนศิษย์ของตนในทำนองเดียวกันด้วย

26. ทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น ได้ทุกสถานะและโอกาส

งานของครูเกี่ยวข้องและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นมากกว่าหลายอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีปฏิสัมพันธ์กับศิษย์จำนวนมาก เพื่อนร่วมงาน ผู้บริหาร ผู้ปกครองของศิษย์และประชาชนทั่วไปครูต้องพร้อมจะทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับผู้อื่น ทั้งกิจกรรมในงานอาชีพและ

งานอื่น ๆ เช่น เป็นกรรมการทอดผ้าป่า พัฒนาชุมชน กรรมการสมาคม กรรมการหาทุน ร่วมลงทุน ร่วมสังสรรค์ร่วมอภิปราย ร่วมงานประเพณี ฯลฯ บางครั้งครูเป็นผู้นำ บางครั้งเป็นผู้ร่วมกิจกรรม จึงต้องเข้าใจบทบาทหน้าที่และแสดงออกให้เป็นที่พึงพอใจของผู้ร่วมงานทุกฝ่าย อย่างที่เรียกว่า “เข้าได้กับทุกวงการ” หรือ “ทำงานกับใครก็มีแต่คนชอบ” คุณสมบัติพื้นฐานของการทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นคือ รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา โอนอ่อนผ่อนตาม ไม่เห็นแก่ได้ ชอบช่วยเหลือ ครูที่ทำได้เช่นนี้ย่อมเป็นที่รักของศิษย์ผู้ปกครองและผู้ร่วมงาน

27. รับฟังการวิพากษ์วิจารณ์และการประเมินอย่างมีเหตุผล

ในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของสังคม ครูย่อมถูกประเมินและวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อื่น ทั้งในเรื่องส่วนตัว เช่น ความประพฤติ บุคลิกภาพ การแต่งกาย การพูด การแสดงออก ทางอารมณ์ การปฏิบัติต่อครอบครัว และเรื่องการทำงาน เช่น การตรงต่อเวลา ความเอาใจใส่ ต่องานในหน้าที่ ความรู้ ความสามารถ ความรอบคอบ ความมีเหตุผล ความเป็นผู้นำ ฯลฯ เมื่อครูรับรู้รับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์ตนเองของผู้อื่น ต้องรับฟังด้วยอารมณ์ปกติและวิเคราะห์ ด้วยเหตุผล ไม่รีบด่วนโต้ตอบหรือตอบสนอง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องดีหรือเรื่องร้าย เช่น เมื่อได้ยินคำชมก็ไม่ควรยินดีจนหลงคิดว่าตนเองดีเลิศ เมื่อได้ยินคำตำหนิก็ไม่ควรโกรธหรือน้อยใจเสียใจ เมื่อได้ยิน ได้ฟังหรือรับรู้การวิพากษ์วิจารณ์และการประเมิน ครูต้องแสดงความมั่นคงทางอารมณ์และเขียนในทุกสถานการณ์ทั้งทางบวกและทางลบ โดยใช้เหตุผลเป็นรากฐานของการคิดและการแสดงออก

28. รักษาและพัฒนาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยสำนึกในคุณค่า

มนุษย์ต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ ดังนั้นคนเราจึงมีหน้าที่รักษาและพัฒนาธรรมชาติซึ่งอยู่แวดล้อมตนเองตามกำลังความสามารถและความเหมาะสม มิฉะนั้นธรรมชาติจะถูกทำลายจนก่อให้เกิดอันตรายต่อมนุษย์ เช่น น้ำเสีย อากาศเป็นพิษ ป่าไม้ ดินน้ำลำธาร ถูกทำลาย เป็นต้น ครูควรทำตัวทำใจรักธรรมชาติทุกรูปแบบไม่ว่าจะเป็นแผ่นดิน แหล่งน้ำ พืช สัตว์ พลังงาน หรือสิ่งอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่ตามธรรมชาติ ต้องเข้าใจความเป็นจริงของธรรมชาติ เช่น ฝนตก น้ำท่วม แคร่ร้อน สัตว์ใหญ่กินสัตว์เล็ก ดินไม้ให้ร่มเงาบรรเทาความร้อน หล้าคลุมดิน สัตว์และพืชต่างพึ่งพาอาศัยกัน ฯลฯ คนที่รักและพัฒนาธรรมชาติย่อมมีจิตใจงดงามและรักเพื่อนมนุษย์ เป็นคนมีเหตุผล สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข นอกจากรักษาและพัฒนาธรรมชาติแวดล้อมของตนเองแล้ว ครูต้องฝึกสอนศิษย์ให้รักษาและพัฒนาธรรมชาติอีกด้วย

29. รักษาและพัฒนาวัฒนธรรมไทยด้วยสำนึกในคุณค่า

วัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตของคนชาติใดก็สำคัญและจำเป็นสำหรับคนชาตินั้น วัฒนธรรมสะท้อนความคิดและจิตวิญญาณของคน ถึงแม้ว่าวัฒนธรรมต้องเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาไปตามกาล ก็ควรให้เป็นไปตามความต้องการของคนในสังคมนั้น และการเปลี่ยนแปลงพัฒนาวัฒนธรรมไทยนั้นต้องไม่ทำลายความเป็นชาติไทย วัฒนธรรมมีหลายสาขา เช่น ภาษา การแต่งกาย อาหาร กิริยามารยาท ฯลฯ ครูในฐานะผู้จัดการเรียนรู้และสืบสานวัฒนธรรมต้องเข้าใจคุณค่าของวัฒนธรรมไทยพร้อมกับรักษาและพัฒนาวัฒนธรรมไทยให้ดำรงอยู่อย่างสง่างามในโลกยุคไร้พรมแดน การรักษาและพัฒนาวัฒนธรรมไทยสามารถทำได้ทั้งในงานประจำและกิจกรรมอื่น ๆ ในชีวิตประจำวัน

30. รักษาสาธารณะสมบัติด้วยสำนึกในคุณค่า

สาธารณะสมบัติทั้งที่เป็นธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ชายหาด ฯลฯ และที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ถนน ศาลา สะพาน ริมทาง ฯลฯ สาธารณะทุกอย่างมีคุณประโยชน์ต่อบุคคลหมู่มากบางอย่างมีประโยชน์เฉพาะคนในหมู่บ้านตำบล บางอย่างต่อคนทั้งชาติ บางอย่างต่อคนทั้งโลก ขึ้นชื่อว่าเป็นสาธารณะสมบัติแล้ว ล้วนแต่มีคุณประโยชน์ต่อส่วนรวม จึงต้องช่วยกันรักษาให้คงอยู่ให้นานที่สุดและใช้ประโยชน์ได้ตลอดเวลา หากถึงคราวต้องรื้อของเก่าก็ต้องสร้างของใหม่ขึ้นมาแทน เช่น ซ่อมถนนสายเก่าเพื่อสร้างถนนใหม่ รื้อสะพานเก่าเพื่อสร้างสะพานใหม่ ครูในฐานะพลเมืองต้องรักษาสาธารณะสมบัติทุกอย่างและในฐานะครูต้องฝึกสอนเรื่องนี้แก่ศิษย์ของตนทั้งการสร้างความรู้สร้างจิตสำนึกและการปฏิบัติ

31. ปฏิบัติตนด้วยจิตสำนึกที่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม

จิตสำนึกที่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม หรือจิตสำนึกที่คำนึงถึงคนหมู่มาก แสดงถึงความไม่เห็นแก่ตัว สังคมใดมีคนมีจิตสำนึกสาธารณะ (PUBLIC MIND) จำนวนมาก ย่อมเจริญและสงบสุขมากกว่าสังคมที่มีคนเห็นแก่ตัวจำนวนมาก ครูควรฝึกฝนตนเองให้มีจิตสำนึกสาธารณะและปฏิบัติตนโดยคำนึงถึงประโยชน์ของคนทั่วไปอยู่เสมอ ทั้งในชีวิตส่วนตัวในครอบครัวและในการทำงานตัวอย่างพฤติกรรมที่แสดงถึงจิตสำนึกสาธารณะ เช่น เกรงใจเพื่อนบ้านไม่เปิดวิทยุเสียงดังเกินไป ประหยัดไฟฟ้าที่บ้านและสำนักงาน ปฏิบัติตามกฎกติกาต่าง ๆ คนที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมย่อมเป็นที่รักนับถือของคนทั่วไป เพราะทำให้สังคมสงบสุขและพัฒนา ครูต้องพัฒนาตนเองให้มีจิตสำนึกสาธารณะและฝึกสอนศิษย์ให้มีจิตสำนึกสาธารณะเช่นเดียวกัน

32. ปฏิบัติตนและปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบและมีวินัย

จัดทำอะไรเป็นระบบและมีวินัยแสดงถึงความเป็นอารยชน การมีวินัยและทำอะไรเป็นระบบทำให้เกิดความเรียบร้อย สะดวก ไม่สับสน ไม่วุ่นวาย ไม่ก้าวก่ายแตรกแซง และไม่ยุ่งเหยิงตรวจสอบและแก้ไขพัฒนาได้ง่าย ตัวอย่างความมีระบบ เช่น การจัดข้าวของในบ้านและสำนักงานให้เป็นระเบียบ เป็นหมวดหมู่ ตัวอย่างของความเป็นวินัย เช่น การไม่ทำผิด ไม่ฝ่าฝืนกฎกติกา การทำสิ่งที่ถูกต้องด้วยจิตสำนึกและไม่หวังผลตอบแทน เป็นต้น ผู้ที่จัดระบบต่าง ๆ ในชีวิตและการงานของตนได้ย่อมมีความสะดวกสบายทั้งทางกายและทางใจ ทำอะไรสะดวกและสำเร็จ เป็นที่นิยมชมชอบของผู้ที่พบเห็น ครูควรฝึกฝนตนเองให้มีวินัยและจัดระบบต่าง ๆ ในชีวิตและการงานให้เหมาะสมกับสภาพและฐานะของตน รวมทั้งฝึกสอนศิษย์ของตนให้มีระบบระเบียบวินัยอีกด้วย

33. ปฏิบัติตนและปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต

ความสุจริตเป็นคุณสมบัติอันประเสริฐของมนุษย์ เป็นความสะอาดของความคิดและจิตใจเป็นพื้นฐานของการแสดงออกทางวาจาการปฏิบัติตนและปฏิบัติงาน ถ้าความคิดและจิตใจสะอาดการกระทำและการแสดงออกต่างๆก็สะอาด เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น ผู้ที่ปฏิบัติตนปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริตเป็นปกตินิสัย ย่อมได้รับความนิยชมชอบ ยกย่องและไว้วางใจจากผู้อื่น ใครๆอยากคบค้าสมาคมด้วย เป้าหมายประการหนึ่งของการพัฒนาคนคือ พัฒนาจิตใจให้สะอาดสุจริต ครูเป็นผู้นำในการพัฒนาคนจึงต้องพัฒนาจิตใจตนเองและแสดงออกถึงความสะอาดสุจริต พร้อมทั้งฝึกสอนศิษย์และปฏิบัติเป็นแบบอย่างแก่ศิษย์ด้วย

34. สำนึกในหน้าที่และศรัทธาในวิชาชีพครู

ความศรัทธาเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติ ผู้ใดศรัทธาในสิ่งใดย่อมรักเอาใจใส่ ห่มเทกายใจและทรัพยากรเพื่อรักษาและพัฒนาสิ่งนั้น ผู้ประกอบอาชีพใด ควรรักและศรัทธาในอาชีพนั้นว่ามีคุณค่ามีศักดิ์ศรีสร้างคุณประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ครูควรรักและศรัทธาในวิชาชีพและงานของตน เชื่อมั่นว่าวิชาชีพและงานครูมีความจำเป็นและสำคัญต่อมนุษย์ มีศาสตร์และศิลป์เฉพาะของวิชาชีพ เป็นงานและวิชาชีพที่ใช้ทั้งความรู้ทักษะและจิตวิญญาณแห่งความรักเพื่อนมนุษย์ครูที่ไม่รักไม่ศรัทธาวิชาชีพและงานของตนมักไม่เอาใจใส่ปฏิบัติงานทำให้เกิดความเสื่อมเสียต่อตนเองและวิชาชีพ และเป็นผลเสียต่อผู้รับบริการคือศิษย์ซึ่งเป็นพลเมืองและเป็นทรัพยากรสำคัญของชาติ

35. ปกป้อง ส่งเสริมสงเคราะห์เพื่อนร่วมวิชาชีพครู

คนที่อยู่ร่วมสังคมเดียวกันย่อมผนึกกำลังกันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ตนเอง ในสังคมวิชาชีพครู ครูควรผนึกกำลังสร้างความเข้มแข็งมั่นคงให้แก่ครูเพื่อจะทำประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม แต่ทั้งนี้ต้องไม่ละเมิดอาชีพอื่นและไม่เอาเปรียบสังคม ดังนั้นครูต้องดูแลซึ่งกันและกันไม่ให้ทำลายคุณค่าของครู ขจัดคนไม่ดีให้ออกไปจากวงการ ปกป้องรักษาคณิศ ร่วมมือช่วยเหลือสงเคราะห์ซึ่งกันและกันตามสมควร เช่น ส่งเสริมให้กำลังใจ ยกย่องให้เกียรติ ให้รางวัล สนับสนุนสงเคราะห์ด้วยปัจจัยต่าง ๆ ให้โอกาสได้แสดงออกนำผลงานและชื่อเสียงไปเผยแพร่ เป็นต้น

สรุปได้ว่า ในการฝึกทักษะการปฏิบัติตนของครูเป็นหน้าที่ของครูทุกคนซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งต้องปฏิบัติ ในฐานะผู้มีใบประกอบวิชาชีพครูที่จะประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่าง เป็นไปตามจรรยาบรรณครูและมาตรฐานวิชาชีพครูเพื่อส่งผลต่อการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขตลอดไป

1.8 การปฏิบัติตนให้เป็นครูดีเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของชาติเพื่อเกียรติภูมิและเกียรติคุณของครู

ครูเป็นบุคคลที่ทรงคุณค่าและมีคุณูปการยิ่งต่อสังคม เพราะครูมีภาระหน้าที่อันหนักในการสร้างคนให้เป็นคนโดยสมบูรณ์ ต้องมีความเสียสละและอดทนอบรมสั่งสอนศิษย์ให้มีความรู้ความสามารถทั้งในด้านศิลปวิทยาการและเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณในการอบรมสั่งสอนศิษย์ให้เป็นคนดีของสังคม ทั้งยังต้องฝึกฝนพัฒนาตนเองในด้านการเรียนการสอนและการครองตนให้อยู่ในศีลธรรมอันดีงามเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีของเยาวชนและสังคม ครูจึงได้ชื่อว่าเป็นปูชนียบุคคลครูต้องมีพื้นฐานของการเป็นครู จึงจะเป็นครูดีมีคุณภาพ พื้นฐานของการเป็นครูส่วนใหญ่เป็นเรื่องของคุณสมบัติส่วนตัว หรือสิ่งที่มีอยู่ในตัวตนของครู เช่น ความเชื่อ ความคิด จิตใจ นิสัย รูปลักษณ์และการแสดงออกในทางบวกต่อศิษย์หรือผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเป็นมิตรที่ดี หรือ “กัลยาณมิตรภาพ” ซึ่งจะช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับศิษย์ นอกจากความเป็นมิตรที่ดีแล้ว พื้นฐานทางจิตใจอีกประการหนึ่งคือจิตวิญญาณของความเป็นครู ได้แก่ ความรักและเมตตา ความเห็นอกเห็นใจและต้องการจะช่วยเหลือผู้อื่น โดยบริสุทธิ์ใจ และความสามารถแสดงออกซึ่งจิตวิญญาณของความเป็นครูได้อย่างเป็นธรรมชาติ บุคคลใดปราศจากพื้นฐานเหล่านี้ แม้ว่าจะมีความรู้และทักษะทาง วิชาชีพมากมายเพียงใดก็ยากจะเป็นครูที่ดีมีคุณภาพ ดังนั้นครูพึงบำเพ็ญตนให้สมกับความเป็นครูมีองค์ประกอบดังนี้

(สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา, 2547 : 1-8)

1. มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณของความเป็นครู
 - 1.1 รัก ศรัทธา รักษาไว้ซึ่งเกียรติคุณเกียรติศักดิ์และหน้าที่ของครู มุ่งมั่นประพฤติปฏิบัติตามจรรยาบรรณครู
 - 1.2 ศึกษาหาความรู้ความเข้าใจให้ต้องแท้ในกฎหมาย กฎ ระเบียบที่เกี่ยวข้องข้าราชการครูและทิศทางการพัฒนาการศึกษาของรัฐบาล
 - 1.3 ศึกษา เรียนรู้ เข้าใจในศิษย์มีเมตตากรุณา รับฟังความคิดเห็น อุทิศเวลาให้ศิษย์ ไม่ละทิ้งการสอน ติดตามแก้ไขปัญหา พัฒนาการเรียนรู้และความประพฤติของศิษย์ทุกคน
 - 1.4 ประพฤติและปฏิบัติต่อผู้ร่วมวิชาชีพด้วยการยกย่อง ให้เกียรติ เคารพ ศักดิ์ศรี สิทธิ หน้าที่ ช่วยเหลือเกื้อกูล สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่คณะ
 - 1.5 ตระหนักในบทบาทและคุณค่าของความเป็นครูของแผ่นดิน ติดตาม ใคร่กรวญปัญหาและแนวทางพัฒนาเยาวชน ประชาชน ชุมชนและชาติบ้านเมืองเสนอแนะชี้ทางที่เหมาะสมเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาและการพัฒนา
2. ตั้งใจปฏิบัติงานหน้าที่ครูโดยสมบูรณ์ด้วยหลักธรรมและหลักวิชาชีพครู
 - 2.1 สอนฝึก อบรมบ่มนิสัยและพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรมของนักเรียนตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรสถานศึกษา
 - 2.2 จัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างให้นักเรียนมีศักยภาพ พัฒนาความรู้ ความสามารถ สังคม คุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรมและจิตใจอย่างสมบูรณ์
 - 2.3 เข้าร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษาและกิจกรรมนักเรียนเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาเยาวชน ประชาชน ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมในชุมชน
 - 2.4 ยึดมั่น ประพฤติปฏิบัติตามพันธกิจ นโยบาย กฎ ระเบียบของสถานศึกษา เสียสละ ร่วมปฏิบัติงานในกิจการของสถานศึกษา สร้างสรรค์เกียรติคุณ ชื่อเสียงความเจริญก้าวหน้าในสถานศึกษา
 - 2.5 ศึกษา ค้นคว้า วิจัย เผยแพร่เพื่อพัฒนางานของตนเองและของส่วนรวมให้เจริญก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง
3. พัฒนาดตนเองตลอดชีวิตทั้งทางคุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรม ทางวิชาการและทางวิชาชีพครู ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติหน้าที่และดำเนินชีวิตให้สมกับการเป็นปวงชนบุคลของสังคม

3.1 มีอุดมการณ์ของชีวิต มุ่งหวังความเจริญก้าวหน้าในชีวิต พัฒนาความรู้ ความสามารถในทางวิชาการ พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรม ประพฤติปฏิบัติตามศีลธรรม ยึดมั่นในหลักธรรมของศาสนาอย่างเคร่งครัด ดำเนินชีวิตตามครรลองของวัฒนธรรมอันดีงาม ของไทย

3.2 มีจิตสำนึกสาธารณะ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรับผิดชอบต่อสังคมหมั่น บำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือเกื้อกูลสังคม

3.3 มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเคารพ น่านับถือด้วยเป็นผู้ทรง คุณความรู้ ความสามารถและคุณธรรม

3.4 ศรัทธา ยึดมั่นในการปกครองประเทศตามระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ปฏิบัติงานและอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นด้วยวิถีทางประชาธิปไตย ประพฤติปฏิบัติตนตามกฎหมาย กฎ ระเบียบของบ้านเมือง กติกาของสังคม

3.5 ใฝ่ใจในการรักษาสุขภาพกายสุขภาพจิตของตนเองและครอบครัว ประพฤติ ปฏิบัติตนให้เกิดความสงบสุข

4. เป็นพลังสำคัญของชุมชนในการแก้ปัญหาและพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม ของชุมชนชาติบ้านเมือง

4.1 ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการเพื่อพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ สังคมของชุมชน ดำเนินการและเสนอแนะให้มีการดำเนินการทางการศึกษา เศรษฐกิจและ สังคมเพื่อความเจริญก้าวหน้าของชุมชน ชาติบ้านเมือง

4.2 ร่วมมือกันพัฒนาการศึกษาโดยเฉพาะพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการ เรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพชีวิตเศรษฐกิจ สังคมปัจจุบันอย่างแท้จริง และร่วมมือ กันดำเนินการจัดการศึกษาทุกระดับทุกประเภทในรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ ให้กับเยาวชน ประชาชนตามสภาพปัญหาและความต้องการของสังคม

4.3 เป็นผู้นำ ผู้ร่วมงานในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยเฉพาะในด้าน เศรษฐกิจพอเพียง จิตสำนึกสาธารณะ ทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งน้ำ การคมนาคม สิ่งแวดล้อม การอาชีพ การตลาด เทคโนโลยีที่เหมาะสม

4.4 ร่วมกิจกรรมในงานของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ การปกครองและ วัฒนธรรม ประเพณี เพื่อให้งานเหล่านั้นบรรลุผลสัมฤทธิ์

4.5 สนใจเป็นกรณีพิเศษเพื่อรับทราบเหตุการณ์กับความเคลื่อนไหวอันอาจเป็น อันตรายต่อชุมชน ชาติบ้านเมือง ดำเนินการตามความเหมาะสมเพื่อขจัดภัยอันตราย เหล่านั้นเพื่อ

ความมั่นคงของชาติ

สรุปได้ว่า การปฏิบัติตนเป็นครูที่ดีตามคู่มือครู ครูดีผู้พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของชาติ ซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองไปสู่เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณครู ครูจำเป็นต้องมีพื้นฐานของการเป็นครู จึงจะเป็นครูดีมีคุณภาพ พื้นฐานของการเป็นครูส่วนใหญ่เป็นเรื่องของคุณสมบัติส่วนตัว หรือสิ่งที่มีอยู่ในตัวตนของครู และการแสดงออกในทางบวกต่อศิษย์หรือผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเป็นมิตรที่ดี ซึ่งจะช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับศิษย์และครูควรมีจิตวิญญาณของความเป็นครู มีความรักและเมตตา ความเห็นอกเห็นใจ และต้องการจะช่วยเหลือผู้อื่น โดยบริสุทธิ์ใจ ความสามารถแสดงออกซึ่งจิตวิญญาณของความเป็นครูได้อย่างเป็นธรรมชาติ ถ้าครูปราศจากพื้นฐานเหล่านี้ แม้ว่าจะมีความรู้และทักษะทางวิชาชีพมากมายเพียงใดก็ไม่สามารถที่จะเป็นครูที่ดีมีคุณภาพได้ ดังนั้นครูทุกคนจึงจำเป็นต้องปฏิบัติตนให้เป็นครูที่ดี โดยใช้เกณฑ์การปฏิบัติตนตามคู่มือครู ครูดีผู้พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของชาติมาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างแก่ศิษย์และคนในสังคม เพื่อพัฒนาตนเองไปสู่เกณฑ์มาตรฐานของการประกอบวิชาชีพครูต่อไป

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 งานวิจัยในประเทศ

พงศ์ศักดิ์ ศรีสมทรง (2537 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาคุณลักษณะของครูประถมศึกษาตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียน ศึกษาเฉพาะกรณีครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดลำปาง ในสามองค์ประกอบคือ ด้านรอบรู้ สอนดี ด้านมีคุณธรรม จรรยาบรรณ และด้านมุ่งมั่นพัฒนา ผลการศึกษาพบว่า คุณลักษณะด้านรอบรู้ สอนดี โดยส่วนรวม ผู้บริหารโรงเรียนมีทัศนะเกี่ยวกับ คุณลักษณะของครู ในด้านนี้อยู่ระดับปานกลาง คุณลักษณะด้านคุณธรรมมีจรรยาบรรณ โดยส่วนรวมผู้บริหารโรงเรียนมีทัศนะเกี่ยวกับ คุณลักษณะของครู ในด้านนี้ระดับมาก และพบว่าคุณลักษณะด้านมุ่งมั่นพัฒนา โดยส่วนรวม ผู้บริหารโรงเรียนมีทัศนะเกี่ยวกับครูในด้านนี้ อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสามารถเรียงลำดับความสำคัญได้คือ คุณลักษณะด้านคุณธรรม จรรยาบรรณ ด้านรอบรู้ สอนดี และด้านมุ่งมั่นพัฒนา

บุญเลิศ อนุवार (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูผู้สอนจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 154 คน ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูผู้สอนจริยธรรม

ในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ดโดยส่วนรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยจากสูงสุดไปหาค่าต่ำสุด คือ คุณลักษณะด้านคุณธรรมและจริยธรรม คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ คุณลักษณะด้านมนุษยสัมพันธ์ คุณลักษณะด้านการสอน และคุณลักษณะด้านวิชาการ

วิชาญ ไทยแท้ (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูผู้สอนชั้นเด็กเล็ก สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยโสธร ในทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนชั้นเด็กเล็กและผู้ปกครอง โดยใช้กลุ่มตัวอย่างรวมทั้งสิ้น 748 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูผู้สอนชั้นเด็กเล็กตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนชั้นเด็กเล็กและผู้ปกครอง โดยส่วนรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้านเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยจากสูงสุดไปหาค่าต่ำสุดคือด้านคุณธรรมและจริยธรรม ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านบุคลิกภาพ

2. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูผู้สอนชั้นเด็กเล็ก ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนชั้นเด็กเล็กและผู้ปกครองโดยส่วนรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ไม่แตกต่างกันด้านมนุษยสัมพันธ์และด้านคุณธรรมและ จริยธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนชั้นเด็กเล็ก มีทัศนะต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านมนุษยสัมพันธ์ และด้านคุณธรรมและ จริยธรรมไม่แตกต่างจากผู้ปกครอง ส่วนผู้บริหารการศึกษาและครูผู้สอนมีทัศนะไม่แตกต่างกัน

สุทัศน์ บุญโถม (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของข้าราชการครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุรินทร์ พบว่า

1. ผู้บริหารการประถมศึกษาในสำนักงาน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับการแสดงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของข้าราชการครู ด้านวินัย ความซื่อสัตย์ ความอดทนและความรับผิดชอบ อยู่ในระดับบ่อยครั้ง ยกเว้นด้านความประหยัดอยู่ในระดับบางครั้งบางคราว

2. กรรมการศึกษาประจำโรงเรียนและผู้บริหารโรงเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับการแสดงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของข้าราชการครูแตกต่างกับผู้บริหารอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนกรรมการการศึกษาและผู้บริหารมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

สุขุม คำภู่ออน (2539 : 91-97) ได้ศึกษาจริยธรรมที่ปฏิบัติของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า

1. ผู้บริหารโรงเรียน มีทัศนคติต่อระดับจริยธรรมที่ปฏิบัติจริงของครู อยู่ในระดับมาก คือ ด้านการปฏิบัติตามระเบียบของทางราชการ ด้านการมุ่งมั่นในการทำประโยชน์แก่สังคม ด้านการประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดี ด้านการคำนึงถึงผลที่จะเกิดกับนักเรียนและด้านการตรงต่อเวลา

2. ผู้บริหารโรงเรียนที่เข้าสู่ตำแหน่งโดยการประเมินและผู้บริหารที่เข้าสู่ตำแหน่งโดยการสอบแข่งขัน มีทัศนคติต่อระดับจริยธรรมที่ปฏิบัติจริงของครู แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ปิยะ พุทธเพาะ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา คุณลักษณะของครูโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหาร ครูผู้สอนและกรรมการ โรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย ผลงานวิจัยพบว่า

1. ผู้บริหาร ครูผู้สอน และกรรมการโรงเรียน มีทัศนคติเห็นด้วยอยู่ในระดับเกี่ยวกับการมีคุณลักษณะของครูโรงเรียนประถมศึกษา โดยรวมและเป็นรายด้านทั้ง 7 ด้าน โดยมีด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับ คือ ด้านปฏิบัติตนตามระเบียบคุรุสภาว่าด้วยจรรยาบรรณครู พ.ศ. 2539 ด้านบุคลิกภาพดี และด้านมนุษยสัมพันธ์ดี

2. ผู้บริหาร ครูผู้สอน และกรรมการโรงเรียน มีทัศนคติเกี่ยวกับการคุณลักษณะของครูโรงเรียนประถมศึกษาโดยรวม และเป็นรายด้าน 4 ด้านไม่แตกต่างกัน แต่ผู้บริหารและครูผู้สอนมีทัศนคติเกี่ยวกับการมีคุณลักษณะด้านมีบุคลิกภาพดี และด้านปฏิบัติตนตามระเบียบคุรุสภาว่าด้วยจรรยาบรรณครู พ.ศ.2539 มากกว่ากรรมการโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญสถิติที่ระดับ .05 และครูผู้สอนมีทัศนคติด้านสามารถปฏิบัติงานตามหน้าที่ และปฏิบัติตนตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู พ.ศ. 2537 จนถือเป็นตัวอย่างได้ มากกว่ากรรมการโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญสถิติที่ระดับ .05

สังข์ทอง อนันต์ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของข้าราชการครูโรงเรียนชุมพลวิทยาสรรค์ จังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษาค้นคว้าปรากฏดังนี้

1. ด้านความรับผิดชอบ ในระยะแรกๆครูผู้ร่วมศึกษาค้นคว้ามีปัญหาในการทำงานเชิงระบบ โดยเฉพาะการเขียนรายงาน ผู้ศึกษาค้นคว้าไปเข้าไปช่วยเสนอแนะและให้แนวทาง พร้อมทั้งหาตัวอย่างมาให้ดู แล้วปล่อยให้ดำเนินการเอง พบว่า ครูผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าเมื่อฝ่าย

บริหารให้นโยบายในการทำงานไปเมื่อมีกิจกรรมที่ต้องทำร่วมกันระหว่างบุคลากรในโรงเรียน จะมีการประชุมเพื่อการวางแผนในการทำงาน มีการแบ่งงานกัน เช่น มีการบันทึกการประชุม เพื่อเสนอรายงานเป็นระยะกิจกรรม มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ยังพบว่า ครูได้ ปรับพฤติกรรมของตนเองจากที่วางแนวทางการตรวจสอบพฤติกรรมของกันและกันมีการ แสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์มากขึ้น เช่น ทำงานที่ได้รับมอบหมายได้ถูกต้อง มีความตั้งใจใน การทำงานเอาใจใส่ดูแลนักเรียนที่อยู่ในความรับผิดชอบของตนเอง

2. ด้านการตรงต่อเวลา ในระยะแรกๆครูมีปัญหาเรื่องภาระที่มากขึ้น การจัดลำดับ ความสำคัญของงานที่รับผิดชอบ หลังจากกลุ่มผู้ศึกษาค้นคว้าได้ช่วยกันเสนอแนวทางการ แก้ปัญหาพบว่าการจัดขอเพิ่มเอกสารต่างๆเป็น ไปอย่างมีระบบ สามารถที่รายงาน หรือบันทึก เสนอได้อย่างรวดเร็วตรงต่อเวลาที่ต้องการ มีการทำทะเบียนส่งเอกสารที่ได้รับมอบหมาย ครูผู้ร่วมศึกษาค้นคว้ามาโรงเรียนแต่เช้า มีการส่งงานที่ได้รับมอบหมายตรงเวลา มีการทุ่มเท เวลาในการทำงาน มีการขอคำแนะนำการทำงานที่บ้าน เช่น กระจายพิมพ์งาน เครื่องคิดเลข เป็นต้น นอกจากนี้ยัง พบว่าเข้าสอนตรงเวลามากขึ้น เข้าอบรมโฮมรูมทุกครั้ง

3. ด้านการอุทิศตนเพื่อพัฒนาผู้เรียนของครู ในระยะแรก ๆ พบว่าครูที่ไปราชการ สอนไม่ทันตามแผนที่กำหนด กลุ่มสาระวิชาไม่มีการนิเทศซึ่งกันและกัน ขาดการวางแผนร่วม กับผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการถึงแนวปฏิบัติการสอนใน โรงเรียน หลังการพัฒนา พบว่า มี การประชุมบ่อยครั้งทั้งในส่วนของแต่ละกลุ่มสาระ มีกิจกรรมการสอนชดเชย และจัดสอนแทน กรณีครูไปราชการ มีการนำวิธีการแบบใหม่ ๆ มาทดลองใช้ในห้องเรียน จัดสอนซ่อมเสริม มี เพิ่มเอกสารที่ศึกษานักเรียนเป็นรายบุคคล เรียกนักเรียนที่มีคุณลักษณะที่ไม่พึงประสงค์มาพูด คุยมากขึ้น มีการออกไปเยี่ยมผู้ปกครองและรายงานผลการแก้ไขพฤติกรรมนักเรียนให้ผู้บริหาร ทราบ นอกจากนี้ยังพบว่าครู มีการแต่งกายที่เป็นระเบียบถูกต้องสามารถเป็นตัวอย่างที่ดีให้ นักเรียนได้

ฉลอง จະระ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ พบว่า

ก่อนการพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ผู้บริหาร บุคลากร ไม่ ให้ความสำคัญในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเท่าที่ควร การดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ใน การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมยังไม่เหมาะสม อาจารย์ผู้สอนไม่สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม ในรายวิชาที่ตนเองสอน ส่งผลให้นักศึกษามีความประพฤติกว้างคุณธรรมจริยธรรมที่ดี

หลังการพัฒนาพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม โดยใช้กลยุทธ์ การพัฒนาการประชุมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน การมอบหมายงาน การนิเทศ ติดตาม ประเมินผลพบว่า ครูผู้สอนมีความตระหนักให้ความสำคัญใช้เทคนิคการสอน การเรียน การสอนแบบบูรณาการที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและสอดคล้องคุณธรรมจริยธรรมนับว่าได้ผลดี เป็นที่น่าพอใจ

2.2 งานวิจัยต่างประเทศ

รอสโค และคณะ (Roscoe and Others. 1968 : 333 – 334) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ ค่านิยมของนักศึกษาจากมหาวิทยาลัย และจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ในสหรัฐอเมริกา รวมทั้งสิ้น 17 แห่ง ตามตัวแปรในเรื่องเพศและถิ่นที่อยู่อาศัย ซึ่งจากการวิจัยดังกล่าวพบว่า โดยทั่วไป แล้วเพศชายมีค่านิยมเชิงเสรีนิยมสูงกว่าเพศหญิง โดยนักศึกษาชายมีค่านิยมสูงกว่าในด้าน จริยธรรม เช่น การโกง ความสัมพันธ์ทางเพศ การดื่มสุรา ความเชื่อในพระเจ้า ความรับผิดชอบ และความเสมอภาค นอกจากนี้ยังพบว่านักศึกษาชาย ยังมีค่านิยมเสรีนิยม สูงกว่าในด้านลัทธิคอมมิวนิสต์สหภาพแรงงาน การศึกษา และเสรีภาพทางวิชาการ ส่วนนักศึกษาหญิงกับพบว่า มีค่านิยมเสรีนิยมสูงกว่าในด้านสงคราม นโยบายต่างประเทศ อาชญากรรม ความประพฤติ วิทยาศาสตร์และหลักสูตรการเรียน เป็นต้น

สกีล (Skeel. 1977 : 63-64) ได้ทำการศึกษาค่านิยมของนักเรียนในชนบท ในเมือง และชานเมือง และศึกษาค่านิยมของครูเป็นการเปรียบเทียบ ซึ่งผลของการศึกษาพบว่า นักเรียนในแถบชานเมืองไม่ให้ความสำคัญกับค่านิยมด้านเสรีภาพมากเหมือนกับนักเรียนในเมือง นักเรียนในชนบทมีความเห็นว่า ชีวิตที่ตื่นเต้นมีความสำคัญต่อตัวของเขาмаกแต่นักเรียน ในเมืองและครูให้ความสำคัญอยู่ในระดับต่ำ กลุ่มครูให้ความสำคัญต่อค่านิยมด้านความ สงบสุขทางใจในระดับสูง นักเรียนที่อยู่ในเมืองและนักเรียนในชนบทเห็นว่า สันติสุขของโลก มีความสำคัญมาก แต่ครูและนักเรียนในแถบชานเมืองให้ความสำคัญอยู่ในระดับต่ำ

สเตป, คาเลน เจน (Stapp, Karen Janine. 1988 : 1655) ได้ศึกษาคุณลักษณะของ ครูที่สอนเด็กฉลาด ในรัฐอาร์แคนซอร์ (Arkansas) โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากครูใหญ่ 65 คน ครู 103 คน และนักเรียน 727 คน ทำการศึกษาใน 15 เขตการศึกษา ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ได้คุณลักษณะที่สำคัญของครู 10 ประการ คือ

1. ให้คำแนะนำได้ดี
2. มีความยืดหยุ่น
3. มีความสามารถในการสร้างแรงจูงใจ

4. สามารถให้นักเรียนใช้ความสามารถพิเศษ
5. ทำงานร่วมกับครูอื่น ๆ ได้
6. สร้างบรรยากาศที่อบอุ่น
7. รับรู้ความต้องการของนักเรียน
8. ส่งเสริมให้นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์
9. มีความยุติธรรมในการตรวจสอบผลงานของนักเรียน
10. มีความสำคัญน้อยคือแต่งกายดึงดูดใจ มีความเป็นศิลปินสร้างสรรค์ สติปัญญา

ดี ตกแต่งห้องเรียนได้เหมาะสม

ไวท์อาร์เลน เฟรท ยูเวจ (White, Arlene Faith Uveges. 1989 : 2537) ได้ศึกษาพื้นฐานและคุณลักษณะของครูที่มีความมุ่งมั่นในการสอน ในสหรัฐอเมริกา โดยศึกษาจากครูใหญ่จำนวนร้อยละ 43 ของครูใหญ่ จากร้อยละ 69 ของโรงเรียนที่ร่วมโครงการ และศึกษาจากครูจำนวนร้อยละ 44 ของครูจากร้อยละ 100 ของครูที่ร่วมโครงการ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับมาตรฐาน และคุณลักษณะของครูผู้สอน จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า คุณลักษณะที่เป็นมาตรฐานของครูไว้ 5 ลักษณะ ดังนี้

1. มีความมั่นใจสูง
2. มีความรู้ดี
3. มีประสบการณ์และทักษะความชำนาญ
4. มีทัศนคติที่ดี
5. มีความยินดีในอาชีพที่สอนทางการศึกษา

ผลการวิจัยของ ไวท์ ยังชี้ให้เห็นมาตรฐานต่าง ๆ ที่กำหนดในแบบสอบถามนี้มีความสำคัญต่อการเรียนการสอน ควรจะมีการเชิดชูเกียรติสำหรับครูที่ดีเด่น นอกจากนี้ครูผู้ตอบแบบสอบถามยังเสนอว่า ควรจะมีการอบรมครูก่อนการสอน เพิ่มวัสดุอุปกรณ์การสอนให้เพียงพอ เพิ่มการอบรมครูใหม่ เพื่อเตรียมครูไปสอนเด็กประถมศึกษา และควรจะเน้นทักษะทางภาษาคด้วย

แคลเดอร์อน, ลาร์รี่ แอนโทนี่ (Calderon, Larry Anthony. 1989 : 2512) ได้ศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่สอนได้ดีเยี่ยมในทัศนะของนักเรียนเพื่อนครู และผู้บริหารโรงเรียน ในเขตวิทยาลัยชุมชนลอสแอนเจลิส (Los Angeles Community College District) การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจความคิดเห็น กลุ่มตัวอย่างเลือกประชาชนในเขตวิทยาลัยชุมชนลอสแอนเจลิส เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามความคิดเห็น เกี่ยวกับ

บุคลิกภาพและพฤติกรรมที่สำคัญของครูที่ทำการสอนได้ดีเยี่ยม ผลการศึกษาพบว่า นักเรียน ครู และผู้บริหารโรงเรียนมีความคิดเห็นตรงกัน โดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับคุณภาพหรือ คุณลักษณะที่ดี 3 ลักษณะคือ

1. ลักษณะด้านการสอนที่ดี
2. ลักษณะเกี่ยวกับบุคลิกภาพที่ดี
3. ลักษณะเกี่ยวกับอาชีพครู

ผลการศึกษาไม่พบความแตกต่างระหว่างความคิดเห็นของทั้ง 3 กลุ่ม แต่กลับพบความคิดเห็นที่ตรงกันของประชากรทั้ง 3 กลุ่ม

เบล (Bell-Ruppert. 1994 : 10) ได้ทำการศึกษายุทธศาสตร์ของทีมงานครูที่สร้าง แผนงานวินัยและเปรียบเทียบกับทีมงานครูที่ไม่สร้างแผนงานวินัย โดยใช้การสัมภาษณ์ ผู้นำทีม 28 คน จากโรงเรียนมัธยม 5 โรงเรียนในมลรัฐจอร์เจีย ซึ่งมีผู้นำ 9 คนที่สร้างแผนงาน วินัยไว้ใช้ในการปฏิบัติ นอกจากนี้ยังใช้แบบสำรวจครูอีก 10 คนที่ได้เข้าร่วมการประชุมเชิง ปฏิบัติการ ผลการศึกษาพบว่า ครูที่ใช้แผนงานวินัยส่วนใหญ่ มียุทธศาสตร์การแก้ปัญหาวินัย ครอบคลุมการแทรกแซง และกล่าวว่า ผลการดำเนินงานประสบความสำเร็จ และเป็นไปใน ทางบวกสำหรับครู นักเรียน และผู้ปกครอง ส่วนผู้นำฝ่ายที่ไม่ได้สร้างแผนงานวินัยพบว่า พวกเขามีความต้องการที่จะสื่อสารกันเองน้อยมาก และครูควรจัดการปัญหาด้านวินัยด้วย ตนเอง

โทมอล (Tomal. 1998 : 22(1)) ได้ทำการศึกษารูปแบบการจัดการวินัย 5 แบบเพื่อช่วยให้ ครูสามารถจัดการกับปัญหาวินัยได้อย่างมีประสิทธิภาพการสร้างรูปแบบ ได้ศึกษาจากครู 20 คน จากโรงเรียนในมลรัฐอิลลินอยส์ ซึ่งมีนักเรียนส่วนมากเป็นอัฟริกัน - อเมริกัน จาก ครอบครัวที่มีสถานภาพเศรษฐกิจและสังคมต่ำ การเก็บข้อมูลใช้การสัมภาษณ์กลุ่มและเป็น บุคคล และการสังเกตการสัมภาษณ์เน้นในเรื่องประเภทของปัญหาด้านวินัย วิธีการจัดการ ปัญหาวินัย สถานการณ์วินัยที่พบบ่อย การตอบสนองต่อวินัยของนักเรียนและรูปแบบการจัด การวินัยของครู 5 แบบ คือ การบังคับปฏิบัติตามระเบียบ การใช้อำนาจการสนับสนุนส่งเสริม การประนีประนอมและการเจรจาต่อรอง ซึ่งครูได้ใช้แบบเหล่านี้แล้วในการจัดการกับวินัย ของนักเรียน ครูที่ใช้การเจรจาต่อรองด้วยวาจา แสดงการจัดการวินัยโดยใช้การบังคับให้ ปฏิบัติตามระเบียบ และการสนับสนุนส่งเสริมมาก ให้วิธีทุกฝ่ายได้รับผลประโยชน์ ทำให้มี ปัญหาในการจัดการวินัยน้อยมาก ดังนั้น การเจรจาต่อรอง ซึ่งเป็นรูปแบบที่มีประสิทธิภาพ ในการบริหารจัดการวินัยในชั้นเรียน

จากแนวทางการศึกษาของงานวิจัยต่าง ๆ สรุปได้ว่าบุคคลที่ได้ชื่อว่าเป็นครูนั้นจะต้องมีภูมิทั้ง 3 ด้าน คือ ภูมิรู้ ภูมิธรรม และภูมิฐาน โดยเฉพาะในด้านของคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งเป็นหลักแห่งการประพฤติปฏิบัติที่ดี ที่เอื้ออำนวยประโยชน์ให้แก่ตนเองและผู้อื่นคุณลักษณะของครูที่สังคมต้องการนั้นต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถด้านปฏิบัติการสอน คือ ครูมีความรู้ความสามารถในการสอนสูง เช่น มีความรู้ในการใช้หลักสูตร มีความรู้ด้านจิตวิทยาพัฒนาการ มีความรู้ในการปรับประยุกต์ใช้สื่อการเรียนการสอนมีความรู้ด้านการวัดผลและประเมินผล และมีทักษะวิธีการในการสอนสามารถสร้างแรงจูงใจในการเรียนได้ดี ในด้านการพัฒนาตน ครูต้องมีความรักความศรัทธาในอาชีพครู มีความอดทน เสียสละรับผิดชอบสูง ใฝ่หาความรู้ และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ มีความกระตือรือร้นที่จะทำงานให้สำเร็จอันเกิดผลดีต่อนักเรียนและหน้าที่การงานที่ทำอยู่และในด้านการปฏิบัติตนมีบุคลิกภาพที่ดีมีความรู้ ประพฤติดี มีคุณธรรม เป็นแบบอย่างแก่ศิษย์และสังคม มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความทันสมัยและทันต่อเหตุการณ์ สามารถร่วมมือและประสานกับหน่วยงานอื่นได้และเต็มใจร่วมมือในการพัฒนาชุมชน ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาระดับการปฏิบัติตนเป็นครูที่ดี ตามคู่มือครู ครูดีผู้พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของชาติของข้าราชการครูในโรงเรียนที่เปิดสอน ช่วงชั้นที่ 1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 เพื่อเป็นข้อเสนอแนะในการพัฒนาครูให้เป็นครูมืออาชีพต่อไป